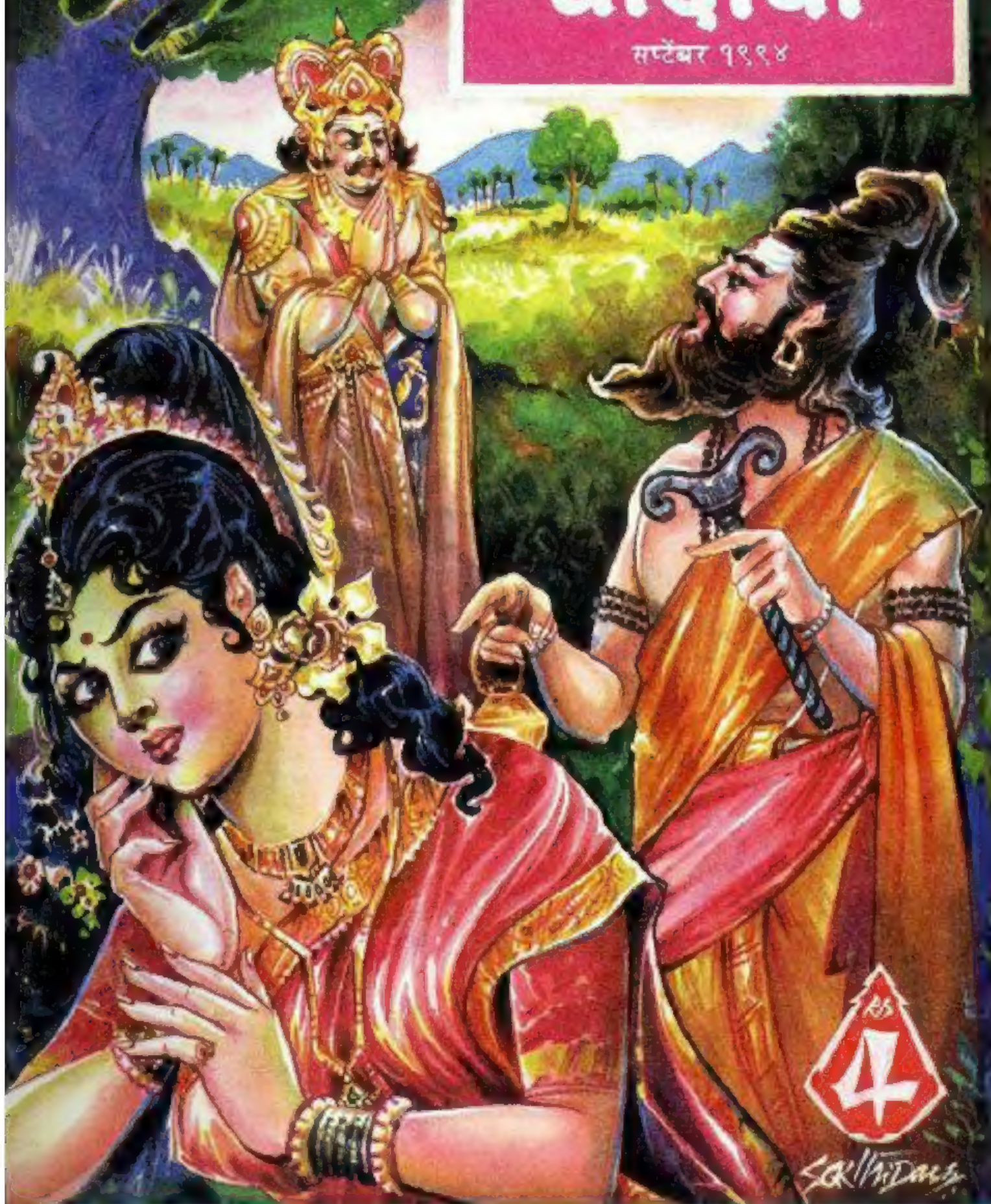

चांदोबा

सप्टेंबर १९९४

S. K. D. S.

चांदोबा

मानवाचे प्राचीन व आधुनिक वैभव दग्गमहा कथांच्या माध्यमात
श्रुतावात आगगावे मुळाचे मासिक.

शास्त्रा विश्वस्य १४ पृष्ठात पुराणातील गोष्टी, रीतकथा,
ऐतिहासिक घटना महापुरुषांचे जीवन-दण्ड, आजच्या
तत्वात्मक कथा व जीवनवाचक ज्ञान इत्यादि विविध
माहिती प्रकाशित होते.

चांदोबा ११ भाषात प्रसिद्ध होते आणि जाता संस्कृत मध्ये सुद्धा.

वर्तुषी भाषेत माहितीसाठी बालीय वगैरेर लिहा :

हॉल्टन एजन्सीज, १८८, एन्. एम्. के. मार्ग, मद्रास-६०००२६

विश्व - समाचार

उभरता देश

त्यांनी एकमेकांना दोन पत्रे लिहिली, आणि
फक्त त्या दोन पत्रांनी ते मित्र झाले. दोन्ही
नेत्यांनी हस्ताक्षरे केले आणि भविष्य कालात
ही मैत्री अधिक सुदृढ करू असा निश्चय केला.

आक्टोबर १३ च्या
'चांदोबा' च्या
अंकातील 'विश्व -
समाचार' वाचून
यासंबंधी बरीच माहिती
तुम्हाला मिळालेली
आहे. त्यातून हे हा
समजले असेल की
पॅलेस्टाइनचा आविर्भाव
कसा झाला? वाशिंग्टन
मध्ये उभय पक्षांनी
ऐतिहासिक करार -

नाम्यावर स्वाक्षऱ्या केल्या. त्यानुसार
पॅलेस्टाइनच्या दक्षिण भागातील गाजा पट्टी
इझ्रायलला तीन महिन्यात सोडून जायचे होते.
या भागावर इझ्रायलने बेली २७ वर्षे सतत
आपले शासन चालविले होते. यामुळे तेथे आता
पॅलेस्टाइनची हुकुमत सुरू होणार होती,
करारानुसार इझ्रायलने १३ डिसेंबर पर्यंत हा
भाग सोडून जायला हव होता, पण तसे घडले

नाही, तेथे एकाएकी हिंसात्मक घटना वृद्ध
आल्या. शांतीसाठी इझ्रायल व पॅलेस्टाइन यांच्या
चाललेल्या प्रयत्नात विघ्न उपस्थित झाले.

नार्वेची सहानुभूति आणि प्रयत्नांमुळेच
'वाशिंग्टन करार'
अस्तित्वात आला.
पॅलेस्टाइन स्वातंत्र्य
संघटनेने (पी.
एन्.ओ.) इझ्रायलचे
अस्तित्व मानावे व
आपली स्वीकृति
द्यावी ही इझ्रायलची
मागणी पण पूर्ण
झाली. पॅलेस्टाइन
स्वातंत्र्य संघटनेची
इच्छा होती की

इझ्रायलने आपले अस्तित्व स्वीकार करावे.
आणि दोन्ही बाजूंची मागणी आता पूर्ण झाली.
या पश्चात नार्वेचा मोठा वाटा होता.

यानंतरच दोन्ही पक्षांच्या प्रतिनिधींनी
अमेरिकेचे अध्यक्ष बिल क्लिंटन यांच्या समोर
करारावर स्वाक्षऱ्या केल्या. क्लारनाम्यातील
अटीनुसार दोन्ही पक्षांनी सहकाराने वागणूक
करायची होती.

तीन महिन्यात अधिकाराची अदला-बदल होईल व करार प्रत्यक्षात सफल होईल अशी सर्व जगाची अपेक्षा होती. पण तसं घडलं नाही. त्याचं कारण होतं व्हिसेंकर महिन्यात घडलेला 'हेब्रान मास्क' चारत्तपात! यात ३०-४० पॅनेस्टीनी ठार मारले गेले. सान्या जगाला यामुळे धक्का बसला.

त्याच वेळी पी.एल्.ओ.ने चर्चेत भाग घ्यायचे नाकारले.

या प्रवेशातील ताण जेव्हा कमी झाला आणि शांति स्थापित झाली तेव्हा इजिप्तने प्रयत्नपूर्वक दोन्ही पक्षांना चर्चेसाठी एकत्र आणले. दोन्ही पक्षांनी गुण्या-गोविंदाने आपले प्रश्न सोडवावेत असे सर्वांचा वाटत होते.

इजिप्तची राजधानी कैरो मध्ये ता. ४ मे रोजी इस्राइलचे प्रधान मंत्री रोजिन आणि पी.एल्.ओ.चे नेता यासर अराफत यांच्यात बोलणी झाली. खेळीमेळीच्या वातावरणात संधि-पत्रावर दोघांनी सह्या केल्या. आठ महिन्यात दोघांनी पुन्हा एकदा हस्ताक्षर केले.

१० मे रोजी पॅलेस्टाइनच्या पोलिस-

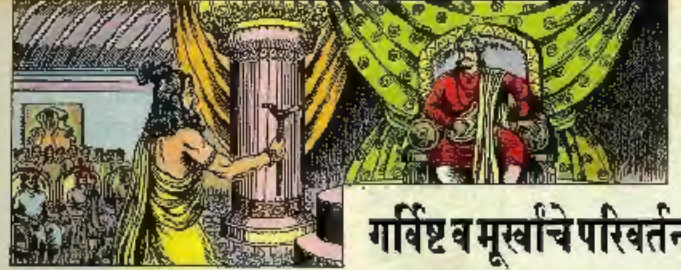
दलाचे १५० लोक गाजा पट्टीवर पोचले. त्यांना तेथे पाहून पॅलेस्टाइनची जनता हरखून गेली. त्यांनी जणू आनंदोत्सव साजरा केला. एक आठवड्या भरात इस्राइलने आपले प्रमुख सेना - कार्यालय पी.एल्.ओ. च्या ताब्यात दिले.

अशा रीतीने या भागात शासनाची अदला-बदल झाली. पश्चिम किनाऱ्यावरील जोरिको शहरात १३ मे रोजी पी.एल्.ओ. कार्यकर्त्यांनी पोलिस-स्टेशनवर ताबा मिळवला. तेथे आपला झेंडा फडकताना पाहून पॅलेस्टाइनच्या जनतेच्या आनंदाला उधाण आले.

अशी पॅलेस्टाइन एक स्वतंत्र अलग देश बघायला सुखात साली. ऑक्टोबरच्या शेवटी येथे सार्वत्रिक निवडणूक होईल. तोपर्यंत पी.एल्.ओ. च्या नेतृत्वाखाली राज्य - कारभार चालेल.

वीर्य कालानंतर पश्चिम आशियात जी शांति स्थापन झाली आहे, तिचे जतन व्हावे यासाठी पी.एल्.ओ. व इस्राइलने सर्व देशांच्या सहकार्याची अपेक्षा केली आहे.

गर्विष्ठ व मूर्खांचे परिवर्तन

सुपजुनी गोष्ट. श्वधीर हा कर्पूरदेशचा राजा होता. त्याचा पुत्र करण हा चांगलाच बलवान व पराक्रमी होता. जणू धैर्य व साहस यांचे नावच करण! पण त्याच्यात एक अवगुण होता - अहंकार - गर्विष्ठपणा!

करणला कवि वर्णित यांच्याबद्दल मुळीच श्रद्धा वाटत नसे. तो त्यांचे श्रेष्ठत्व मानायला कदापितयार नसे. साधु - संन्याशांबद्दल त्याच्या मनात चीड असे. पक्का नास्तिक होता तो. 'जगात आपल्यापेक्षा मोठा कोणी नाहीच' असा त्याला गर्व वाटे. आणि हा गर्व दिवसेंदिवस वाढत चालला.

एके दिवशी एक ऋषि त्याच्याकडे आला. तो मोठा ज्ञानी असून त्याला दिव्य दृष्टीही होती. त्याने राजाला विचारले, "राजा, आता तुझ्या राज्यावर सहस्रवर्षीय संकट कोसळणार आहेत. हे माहीत आहे का तुला?"

सहस्रवर्षीय विपत्ती बद्दल लोक चर्चा करू लागले. दुर्भरारण्याजवळ एक कुत्रा होता. त्याच्या प्रवेशद्वारी तांब्याची एक मोठी घंटा होती. हजार वर्षांतून एकदा ती वाजू लागे. असा समज होता, की तिच्या त्या भयानक नादाने धरणी कंपित होऊन राज्यातली सर्वच सर्व घरे जमीनदोस्त होतात.

वा गावातून दुर्भरारण्यात प्रवेश केला की तेथे एक पाताळकूप होते. त्यात प्रवेश करणाराला बाहेर निघणे अशक्य असे. सर्वांचे असे म्हणणे होते की या विहिरीतून पाताळात जाण्याचा एक मार्ग आहे. हजार वर्षांतून एकदा त्यातून दहा फणांवाला एक सर्प बाहेर येऊन त्या राज्यातले सारे प्राणी गिळून टाकतो. हा विषसर्प आपल्या मुखांवाटे अग्निज्वाळा पसरतो आणि त्यामुळे राज्यातील शेते, झाडे आदि सर्वांचा विनाश होतो. राज्यात कुठेच हिरवळ

श्रीमहा दिवेकर

रहात नाही. सर्व भूप्रदेश जोसाड होऊन वाते.

या दुर्भरारण्यात एक राक्षसही आहे. तो कुठल्याशा रहस्यमय मन्दिरात गाढ झोपलेला असतो. त्याची ही जागाही कुणाना नेमकी माहीत नाही. सहस्र वर्षातून तो ही एकदा झोपेतून जागा होतो अन् सर्व मानवप्राण्यांना खावून टाकून पुन्हा निद्रेच्या स्वाधीन होतो. मग पुन्हा हजार वर्षे झोप.

अशा प्रकारे हजार वर्षातून एकदा कर्पूर देशाचा पूर्ण विनाश होतो, अन् नन्तर त्याचे पुनरुत्थान होते. ऋषींचे हे सारे सांगणे ऐकून राजा घाबरून गेला. "पुढल्या पीणिमिनन्तर बरोबर दोन महिन्यांनी राज्यावर ही सहस्रवर्षीय आपत्ति कोसळणार आहे. मी आपल्या दिव्य

वृष्टीने ती पहिली आहे. म्हणूनच तुला सावध करायला मी इथे आलो आहे," ऋषींच्या बोलण्याने रणधीर चिन्तामग्न झाला.

त्यावेळी राज्यभूतबसलेल्या करणनेही ते बोलणे ऐकले व तो हसू लागला. त्याने आपली तलवार घुपसून ऋषींच्या दिशेने फेकली. तलवार फिरत फिरत ऋषींच्या कमंडलूवर जाऊन आदळली व तो खाली जमिनीवर धाडकन् पडला.

"ज्याला आपल्या मस्तकावर तलवारीचा आघात केल्या होईल हे सांगता येत नाही, त्याने हजार वर्षांच्या गोष्टी काय कराव्या! असल्या कपोलकल्पित गोष्टींवर मूर्ख लोकच विश्वास ठेवतील. कर्पूर देशचा राजा नव्हे! समजलं?" करण गरजला.

आपला कमंडलू तावडतोच अचानक वेत ऋषी म्हणाला, "गवनि भरलेल्या आंधळ्या राजापुढे देशाचे नेहमी नुकसानच होत असतं. कोणत्याही क्षणी देशाचा विनाश होऊ शकेल. सहस्रवर्षीय आपत्तीचं निराकरण अन् राजाला सुधारणं या दोन्ही माझ्या जबाबदाऱ्या आहेत. बरोबर चार दिवसांनी इथे एक महावीर येईल अन् तो राजाशी युद्ध करेल. तोच या राज्याचं रक्षण करू शकेल अन् करीलही, याची मला खात्री आहे."

ऋषींच्या या शापवाणीने राजा रणधीरला आनंदही वाटला अन् मनातल्या मनात तो दुःखीही झाला. आपल्या पुत्राला तो काही बोलू

शकला नाही. तो मौन राहिला.

राजधानीतून निघून ऋषीने एका सामान्य खेड्याचे आतिथ्य ग्रहण केले. त्याला म्हणतला, "तुझ्या आतिथ्याने मी प्रसन्न झालोय. तुला कसली भक्षण भसेल तर सांग. मी ती दूर करीन."

खेडूत म्हणाला, "माझा एक बाया गेलेला मुलगा आहे. त्याचं नाव आहे विद्याधर. मी त्याला शिक्षण घेण्याबद्दल आग्रह करत असतो, तर तो म्हणतो की मला एक महावीर बनायचंय. पण महावीर बनायची लायकीही त्याच्यात नाहीय. तो तर मांजराला पाहून भितो. तलवार हाती घ्यायचो म्हटलं, तर त्याचे हात कापतात! इतकंच काय, पण एकदा अंधारात जायलाही तो भितो. भुताच्या नुसत्या गोष्टी ऐकूनच तो भयाने थरथर कावू लागतो! अन्याची महावीर बनायची इच्छा आहे म्हणजे त्याला कसे सुधारावं हेच कळत नाहीय मला. त्याचं डोकं ताळायवर आणायला आपण मला मदत कराल काय?"

"तू आरुत्या मुलाला माझ्याबरोबर पाठव. मी त्याला योग्य बनवून तुझ्याकडे परत पाठवीन," ऋषी म्हणाला.

खेडूताने ऋषींच्या प्रस्ताव मोठ्या आनन्दाने मान्य केला. विद्याधरला घेऊन ऋषी राजधानीकडे निघाला. तो त्याला म्हणाला, "मी सांगेन तसं एक म्हणजे 'महावीर' म्हणून तुझी स्वाती दाही दिशांना पसेल. पण हा! काही क्षणांसाठी तुला हातात तलवार

पकडायला लागेल. अन करणशी तुला युद्ध करावं लागेल. पण नन्तर मात्र आयुष्यात कधीही तुला हातात तलवार पकडायची गरज पडणार नाही."

"हं, एक वेळचीय वाव असेल, तर कधीतरी वेळ निघाअून नेईन मी. पण नन्तर मात्र मी कधी नुसता हातही नाही लावणार हं तलवारीला!" कापत कापत विद्याधर म्हणाला.

ऋषी विद्याधरला घेऊन एका उरीव वेळी राजभूत भेट पोचला. तो राजा रणधीरला म्हणाला, "राजा, यापूर्वी जेव्हा देशाचा सर्वनाश झाला, त्यावेळी जगत्यावाचलेल्यापैकी काही जणांनी शीर तपस्या करून हजार वर्षातून

येणाऱ्या विपदा काहीशा कमी करण्याच्या शक्ति प्राप्त केल्या. दुर्भरारण्याजवळच्या एका गावच्या शमीवृक्षावर त्यांनी त्या शक्ति शक्तीच्या आकारात सुरक्षित ठेवल्या आहेत. खरे म्हणजे तेच लोक पिशाच्च बनून त्या शक्तींचे रक्षण करत आहेत. मला कधीतरी वाटत होतं, की त्या शक्ती मिळवण्याचा अधिकार करणालाच आहे. पण तोवर गर्वाच्या नशेत माझाच अपमान करायला टपला आहे. तेव्हा त्याच्याकडून हे कार्य होणार नाही. मी देशभर भ्रमण करून एक असा वीर शोधून आणला आहे. विद्याधर नावाचा हा युवक अन् करण यांच्यात युद्ध होईल. या युद्धात जो जिंकेल तो दुर्भरारण्यात जाऊन देशावर आलेल्या विपत्तीचा अन्त करील. तेव्हा आता या

दोघांच्यात युद्धाची व्यवस्था कर."

युद्ध सुरू होऊन काही क्षणातच संपलेही! त्यांच्यापैकी एकाने तलवार खाली टाकून जमिनीवर लोळण घेतली. सर्वांना वाटले की युवराज करणच जिंकला असेल. पण चेहऱ्यावरचा बुरखा वर करताना बसे विसून आले की, विद्याधरच विजयी झाला आहे. सर्वांनी आश्चर्याने तोंडात बोटे घातली.

'विद्याधरचा विजय थसो!' ज्या घोषणांनी प्रदेश दुमडून गेला. नंतर ऋषी त्या दोघांनाही एकान्तात घेऊन गेला. आणि म्हणाला, 'माझ्या शक्तीमुळे तुम्हा दोघांच्या रूपात बदल झालेला आहे. करण हा विद्याधर बनलाय अन् विद्याधर करण! तुम्हीं मनात आणलत तरी हे रहस्य इतरांना सांगू शकणार नाही. विद्याधर करण बनूनच राहू इच्छित असेल, तर करणला विद्याधर म्हणूनच जगावं लागेल. करण विद्याधरच्या रूपातच शमी वृक्षावरील शक्ति प्राप्त करून घेईल अन् तांब्याची घंटा, विषवर्ष आणि राक्षस यांचा कायमचा नाश करून टाकेल.

करण ह्वाताला विद्याधर आता राजाच्या अंतःपुरात राहू लागला. राजाने त्याला बोलावून म्हटले, 'या जगात प्रत्येक वीराला कधी ना कधी पराजय सोसावाच लागतो. तेव्हा आता त्याच दुःख करत बसू नकोस. पुन्हा तलवार हाती घे. आपला धनुष्यबाण संभाळ अन् जगाला दाखवून दे, की किती मोठा वीर आहेस!

आपले मन्त्री आणि सेनापतीचे तुझ्या हातून कधी न कधी हार झालेले मुले तुझ्यावर डाव बुलटवायच्या तयारीतच बसलेले आहेत. ते संधी शोधत आहेत. त्या सर्वांना पुन्हा एकदा हरवून आपलं नाव पक्कं कर." राजाने अशा प्रकारे करणला प्रोत्साहन द्यायचा प्रयत्न केला. पण त्याला काय माहीत, की हा खरा करणनसून विद्याधर आहे!

विद्याधरने नकारात्मक मान हलवत उत्तर दिले, 'बाबा, विजय अन् पराजय या परमेश्वराचीच गोष्टी आहेत. माझ्या या पराजयाचं कारण 'प्रतिस्पर्धांची शक्ती' हे नसून 'माझा अहंकार' हेच आहे. प्रथम मला या गर्वावर जय मिळवायचाय, नंतर इतरांवर! तेव्हा काही काळपर्यंत मी पंडितांकडून शाले शिकेन, पौराणिक गोष्टी ऐकेन अन् साधुसंतांचा सत्कार करेन. एक मित्र आपणाजवळ बाळगून नेहमी निरनिराळ्या भुलाहर्गर्भित गाथा ऐकत राहीन."

पुत्रातले हे परिवर्तन पाहून राजाला फार संतोष वाटला. विद्याधरने राजाला असे सांगण्याचे मुख्य कारण होते की तो तलवारीलाच भीत होता, एकटा राहू शकत नव्हता आणि अंधारालाही भीत होता. या सर्वांपासून स्वतःला बाचवण्यासाठीच त्याने ही चलाखी केली होती.

माटलोक रोज येऊन विद्याधरची स्तुतिगीते गाऊ लागले. त्याला महाराज संबोधू लागले.

पण आपली ही प्रशंसा ऐकून तो घाबरून जाई. त्याला हे असह्य होऊ लागले. पण जे वडले, ते पंडित, नागरिक व कलाकारांना माहीतच नव्हते. त्यांना तर करणचा बदललेला स्वभाव फारच आवडू लागला. त्याचा भलेपणा, मृदु स्वभाव अन् अद्भुत-भावना पाहून ते खूष झाले. नागरिकांच्या अडचणी समजून घेऊन तो त्यांना दानधर्म करू लागला. अशा तऱ्हेने त्याची प्रसिध्दी दिवसें दिवस वाढत चालली.

अशा रीतीने दिवस, महिने व काही वर्षे निघून गेली. विद्याधर रूपी करणने शमीवृक्षाकडून त्या शक्ति मिळवल्या आणि हजार वर्षातून एकदा देशभर वेणाचा तीनही विपदा दूर केल्या. इतके करून तो जेव्हा

रानधानीकडे परतला, तेव्हा ऋषी विद्याधरला एकान्तात येथून जाथून म्हणाला, "केवळ अहंकारामुळे करण केलेली महान् कार्य करण्यापासून वंचित राहिला. पण तोच वा देशाचा युवराज आहे. विद्याधर के वळ साधनमान आहे. देशावरच संकट निवारण हा आपला धर्म करणने सुतम प्रकारे निभावलाय."

हे ऐकून विद्याधर काहीसा नावाज झाला. आपण राजाच्या असे त्याला वाटू लागले होते. परंतु तो युवराज नसल्याने त्याचा तो हक नव्हता. तेव्हा करण रूपातला विद्याधर म्हणाला, "स्वामीजी, आमची रूपं पहिल्यासारखी करून टाका कशी! कृपा करा एवढी."

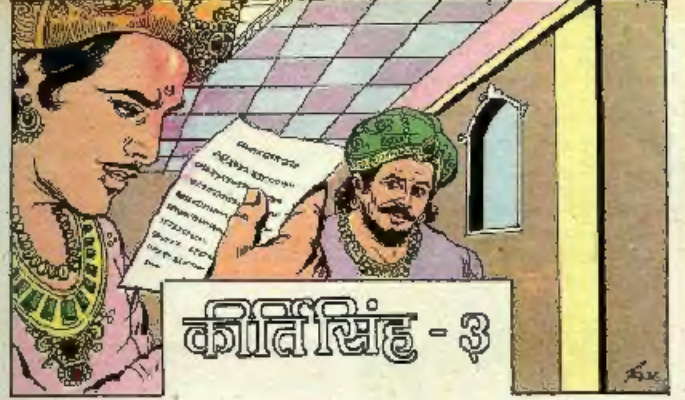
चकित होथून ऋषी म्हणाला, "तु देशाचा राजा बनणार आहेस. ही संघीही सोडायला तयार झालास तू? देशभरात आता विद्याधरची प्रतिष्ठा होत आहे. तुला बजूनही प्रतिष्ठापात्र बनून राह्यची इच्छा आहे?"

विद्याधर विनम्रपणे म्हणाला, "दररोज

'महावीर' म्हणून माझी वाहवा होत आहे. पण त्यानं माझी तृप्ति होत नाहीय. मला माहीत आहे, की मी त्या प्रशंसेला पात्र नव्हेच. पण करणच्या रूपात मी जमेल तितकं जनतेचं कल्याण केलेच, या पुण्यकर्मामुळे करणलाची प्रसिद्धी मिळालीय, तिच्यामुळे मी कूश आहे. पुढे मी तसे प्रयत्न चालू देवीन. म्हणूनच आमचं रूपपरिवर्तन करायची विनंती मी तुम्हाला केली."

त्याच्या बोलण्याने ऋषी संतुष्ट झाला. तो म्हणाला, "करणचा गर्व आता नाहीसा झालाय. तुझं रिकामटेकडेपणही आता दूर झालंय. पुढे कधी करणला तुमं नुकसान करवंचं वाटलं तर पुन्हा तुमचं रूपपरिवर्तन होईल; म्हणून सावध रहा. आपापली कर्तव्यं पार पाडत खऱ्या मित्रांसारखे जीवन जगा." त्यांना आपापली खरी रूपे देवून ऋषी देखून निघून गेला.

धनसंपत्तीबरोबरच विद्याधरला सद्बुद्धी मिळाली अन् अहंकार त्यासून करणला विनय.

कीर्ति सिंह - ३

(पंडित लोकांच्या सल्ल्याने विचित्रवर्माने जंगलात एक मंदिर बांधले. यानंतर काही वर्षांनी त्याचा पुत्र जयसेन सितसनावर बसला. स्वामेन राजा वरुणदत्त याने अद्भुत हार पळवून नेण्याचे कारस्थान रचले. त्यासाठी त्याने एक नर्तकी पाठवली. पण कारस्थान जाणून घेऊन विचित्रवर्माने प्रतिमुहुरणला आणि सारा हार वरुणदत्तला मिळू शकला नाही. जयसेनला हे माहीत नव्हते. विचित्रवर्माच्या देहावसानानंतर जयसेनने नयवर्माला त्याच्या पित्याने विहृत ठेवलेले एका पत्र दिले. हे सर्व सांगून पाच दिवसां नंतरचा जयसेन शांतितेनेला पुढे पांगट आहे.)

जयसेनचे सर्व बोलणे ऐकल्यावर जयवर्मा म्हणाला, "मी काबांच्या विश्वासाला पात्र बनू शकलो नाही. हार त्याच्या कुणा वारतालाच मिळणार. त्यांचा तो वारस माझाही वारसच असेल ना?" असे म्हणत त्याने पेटोतले ते पत्र काढून वाचापला मुद्राबात केली.

"पुन बप! जयसेनने तुला सर्व सांगितलेच असेल. मी जे काही केले, त्याबद्दल तुला राग

आला नसेल अशी माझी खात्री आहे.

हार कुठे लपवून ठेवलाय हे जयसेनलाही मी सांगितलेलं नाही. तो हार कुठे आहे, हे जाणण्यासाठी फाही संकेत मान तुझ्यासाठी सोबत जात आहे.

"जर, सर्व लोकांची पूजनीय परमेश्वरी ही एक स्त्री आहे. ती कोणा समोर आपले मस्तक नमवते? त्या परमेश्वराचे निवास स्थान कोणत्या

दिशेला आहे? पंचमहाभूतातील एक, मनुष्याला जीवन-आधार प्रदान करणारा कोण? ज्याला हार प्राप्त होणार आहे, त्याला या प्रश्नांची उत्तरही मिळतील. - विचित्रवर्मा.”

जयवर्माने पत्र संपूर्ण वाचून मोठ्या अश्रूने ते आपल्या दोळ्यांना लावले आणि पुन्हा त्या पेटोत ठेवून दिले. पाच पिढ्या निघून गेल्या, पण कोणालाही पत्राचा आशय नीट कळला नाही.

परंतु अनेक तर्क वितर्क करून आपल्या सुषेण महाराजांचे पिता अशा निर्णयावर आले की तो हार पूर्वकडील जंगलातल्या त्या शक्ति देवीच्या मंदिराच्या प्रांगणातच कुठेतरी गाडून ठेवला असता पाहिजे. त्यांनी तिथली जमीन

खोदून ती शोधायचे खूप प्रयत्न केले, पण दरवेळी भशा काही अडचणी आल्या की त्यांना आपले प्रयत्न सोडून द्यावे लागले. त्यांच्यानंतर आता आपले महाराज सिंहासनावर आले आहेत. पण त्यांनी मान त्या दिशेने प्रयत्न केले की नाहीत कुणास टाडूक! आपल्या महाराजांची मनापासून इच्छा आहे की तो हार आपला पुत्र कीर्तिसिंह यांना मिळावा. बुड्या बुद्धिमत्तेवर त्यांचा खूप विश्वास आहे. कीर्तिसिंह सारख्या बुद्धिमान राजपुत्राला तुझ्यासारख्या कुशाग्र बुद्धिमत्तीची मदत मिळाली, तर हे कार्य सुलभ होईल असा कदाचित महाराजांचा विचार असावा. त्यांनी स्पष्ट सांगितले की कीर्तिसिंहला कैद करून पूर्वकडील जंगलातल्या त्या शक्तिमंदिरातच ठेवले पाहिजे. त्यांच्या या सांगण्यात हाच संकेत असावा असं मला वाटतं.”

पित्याचे बोलणे ऐकून शक्तिसेना म्हणाली की, “हां, असेच असेल बाबा ! पण ही सारी हकिकत लपवून ठेवून त्यांनी आपल्यासमोर तक्कीच समस्या निर्माण केलीय.”

यावर हसून जयसेन म्हणाला, “पण समस्या तर तू सोडवलीच आहेस. तू मला धीर दिला नसतास, तर मी या गोष्टीचा विचारच करू शकलो नसतो.” शक्तिसेना नुसतीच हसून गप्प झाली.

दुसऱ्या दिवशी जयसेन जेव्हा राजवाड्यात पोचला, तेव्हा त्याला निरोप मिळाला की

महाराज सुषेण आपल्या खाजगी कक्षात त्याचीच वाट पहात आहेत. जयसेन ताबडतोब तिकडे गेला.

हसऱ्या चेहऱ्याच्या जयसेनला पहाताच महाराज त्याला म्हणाले, “काय जयसेन, आपल्या मुलीला एकटीला पाठवायला तयार आहेस तू?”

महाराजांचा प्रश्न ऐकून लज्जित होत जयसेन म्हणाला, “एक बाप असल्यामुळे काल माझी वागणूक काहीशी विचित्रच घडली. पण तुम्ही गेल्यानंतर शक्तिसेनेने मला तुमच्या बोलण्याचा आशय समजावून सांगितला. मी आणि माझा संपूर्ण परिवार तुमच्या सेवेला सदैव तयार आहे. माझी कन्या शक्तिसेना शुक्ल चतुर्दशीच्या दिवशीच निघेल अन् वाटेत राजकुमाराला गाठील. पुढे तिला जे करायचंय ते ती करीलच.”

सुषेण म्हणाला, “जयसेन, तू अन् शक्तिसेनेने माझा आशय जोळसला याचा मला आनंद आहे. पण मी इतकी घाई का करत आहे हेही समजून घे.

माझे पूर्वज जयवर्मा यांनी जरी हार हातचा घालवला, तरी त्यांनी राज्यपालन मोठ्या समर्थतेने केले. त्यामुळेच आपला कोसल या दक्षिणापथात अग्रगण्य बनून राहिला आहे. वरुणदत्तजी ही आपले राज्य विस्तृत करायची महत्वाकांक्षा होती, पण तो कारख मूर्ख असल्यामुळे कारसा राज्यविस्तार करू शकला

नाही. आपल्या अखेरच्या दिवसात त्याला हेही कळून चुकले की नर्तकीने आणलेला हार नकली आहे, अन् कोसलराजाने सर्राह हार कुठेतरी लपवून ठेवला आहे. तेव्हापासून कांभोज राजे कोसलाचे कट्टर शत्रू बनले आहेत. दिवसेंदिवस हे शत्रुत्व वाढतच आहे. काहीही करून, संधी मिळताच तो हार लांबवण्याच्या प्रयत्नात ते आहेत, पण कोसलराजांनाच बुद्ध हाराबद्दल काही माहिती नाही, तर कांभोजराजांना तरी त्याबद्दल काय कळणार? त्यांना तो सापळावची काही शक्यताच नाही.

संप्रत कांभोजचा राजा रवा वरुणदत्तचा वंशज गुरुवत्त आहे, हे तुला माहितच. आपल्या गुप्तचरांकडून मला असं कळलंय की आपल्या

कांभोजवर हल्ला करू. महान् गुरू कृष्णचन्द्र गांगी राजकुमाराच्या आवयम सोडण्याचा मुहूर्त निश्चित केला आहे. तेव्हा या महत्त्वपूर्ण कामाची सुरुवातही बापण याच मुहूर्तावर करावी असं ठरवलेय मी. यासाठीच गुरूकुलातून निघालेल्या कीर्तिसिंहला पूर्वेकडे बळवायची योजना मी बनवली आहे. तुझ्या मुत्तीचं बुद्धिकौशल्य व तीक्ष्णता पाहिल्यापासून मला असं वाटतंय की हे दोघं एकत्र आले, तर काय छान होईल ! हा सर्व त्याचाच परिणाम आहे. बोल, आता तुझं काय म्हणणं आहे ? शंका दूर झाल्या तुझ्या ?”

यस्तक हलवत जयसेनने निघारले, “पण महाराज, राजकुमाराला त्या हाराबद्दल काही माहिती आहे का ?”

“त्याला फक्त इतकंच माहीत आहे की आपल्या पूर्वजांचा तो अपूर्व हार कुठेतरी गुप्त जागी ठेवलेला आहे. यापेक्षा अधिक काहीही नाही.” असे म्हणत आपल्यावस्वात लपवलेली पेटी काढून जयसेनला देत राजा सुषेण म्हणाला, “ही पेटी आपल्या कन्वेला दे. तिला नीट विवरण सांगून पेटी कीर्तिसिंहच्या हाती द्यायला सांग, अन् नीट काळजी घ्यायला सांग. वापुडचं सारं आपण त्यांच्यावरच सोडू या.”

पेटी घेऊन ती आपल्या वज्रात लपवून जयसेन तेथून बाहेर पडला.

अर्धारात्र जुलटली तरी महाराज सुषेण ओंपू शकले नाहीत. अशान्तपणे ते आपल्या

आज्यापणज्यापेक्षाही त्याची हारावर जास्त नजर आहे. हार न मिळाला, तरी महाराज विचित्रवर्माने लिहून ठेवलेलं ते पत्र मिळवण्याच्या प्रयत्नात तो आहे. त्यासाठी तो अग्नी आकाश-पाताळ एक करत आहे. याच प्रयत्नात त्याच्याकडून पाठवले गेलेले तीन-चार गुप्तचर आपल्या कैदेत आहेत, पण त्यामुळे गळदत्तला काही भक्ती वाटलेलं नाही, अन् त्यानं आपले प्रयत्नही थांबवलेले नाहीत. असं कळलय की तो ते पत्र मिळवण्यासाठी नवनव्या योजना आखत आहे, पण त्याची योजना काय आहे, ते मात्र आपल्याला बराबर कळलेलं नाही. अशा परिस्थितीत शक्य तितक्या लवकर आपणच तो हार मिळवावा. दानन्दर आपण

शयनगृहात पेरझारा घालत राहिले. आपल्या पतीची ही-स्मिती पाहून राणी वैष्णोदेवीने अलुमुकुतेने कारण विचारले.

काहीही न लपवता महाराजांनी तिलासारी हकीकत सांगितली व शक्तिसेनेच्या बाबतही सांगतांना ते म्हणाले, “तिला मी एकटीच पाठवत आहे, याबद्दल मला चिंता वाटत नाही. ती अल्पसंख्येच्या अशी तरणी आहे, आपल्या कार्यात ती नक्कीच सफल होईल. पण जोसता जोसता मी म्हणून गेलो की, ती जिंकली तर मी तिला आपली सून बनवून घेईन. कीर्तिसिंहला तर हे काहीच माहीत नाही. शक्तिसेनाबद्दल त्याचे काय विचार आहेत, तो काय निर्णय घेईल कुणाम ठाऊक! लवचन देऊन मी त्या विचारांची

हृदयात जाशा जायवलीय. पण माझं वचन व्यर्थ गेलं, तर शक्तिसेनेवर काय गुदरेल? माझ्या वचनाचं काय होईल? तिला मी तुमचं ‘एवढं काम कर’ असं म्हटलं असतं तर बरं झालं असतं!”

पतीचे हे बोलणे ऐकून वैष्णोदेवीला हसू आले. ती म्हणाली, “आकाशाचे राजा अन् राणी कोण हे तरी मांडा पाहू?”

राणीच्या या अर्थहीन प्रश्नावर आश्चर्य प्रकट करत राजा म्हणाला, “हाही काय प्रश्न झाला?”

वैष्णोदेवी हसतच राहिली. ती म्हणाली, “माझा प्रश्न समयानुकूल असाच आहे. माझ्या या प्रश्नाचं उत्तर आपला पुत्र आणि होणारी सून यांनाच माहीत आहे.”

“होणारी सून? कुणाबद्दल बोलतेयसू?”

सुषेणजास्तच आश्चर्य दाखवत विचारला गेला.

“दुसरी कोण? शक्तिसेनाच की.” सगळ्याभर थांबून राणी पुढे म्हणाली.

“तुम्ही विसरलात का काय की शक्तिसेना अन् कीर्तिसिंह यांची बाळपणापासूनच सुपुत्रमैत्री आहे? कीर्तिसिंह अजूनही ते विसरला नाहीय. मी जेव्हा जेव्हा त्याला गुरुकुलात भेटायला गेले, तेव्हा तेव्हा तिच्याबद्दल काही न काही विचारतच असे. तुम्ही सोपवलेल्या कामावर शक्तिसेनाही चुपचाप निघालीय, याचं कारणही कीर्तिसिंह होय. तुम्ही अगदी निश्चित रहा. तोच आपली भावी सून आहे म्हटलं!”

राणीच्या बोलण्याने राजा सुषेणचेसमाधान झाले अन् त्याने विचारले, “मग आता सांग जर आकाशाचा राजा आणि राणी कोण ते?”

वैष्णोदेवी हसत म्हणाली, “मी का नरं सांगू? लग्नानंतर आपल्या सुनेबाच विचारून माहीत करून घ्या ना.” आता राजा सुषेण डोळे मिटून सोपेच्या अधीन होऊ लागला.

कोसलदेशात हे सारे घडत असताना तिकडे कांभोज देशात गरुडदत्तने एक योजना आखली. यावेळी त्याच्या योजनेत आणखी दोन भागीदार सामिल झाले. त्यापैकी एक कोसलच्या उत्तर भाग नग या देशाचा राजा नागकर्ण हा होता; तो गरुडदत्तचा मेहुणाही होता. दुसरा होता नग व कांभोज यांमधील चाक्यदेशाचा राजा कुंदनवर्मा.

गरुडदत्तने दोन-तीन वेळा आपल्या गुप्तचरांद्वारा विचित्रवर्माचे पत्र हस्तपुण्याचा प्रयत्न केलेला होता. पण त्याचा प्रत्येक प्रयत्न असफल झालेला होता. यावेळी इतरांची मदत घेऊन कोसलवर हल्ला करून तो हार मिळवण्याचा त्याने चंग बांधला होता. हल्ला करण्यापूर्वी त्याने आपल्या मेहुण्याचा सल्ला विचारला. नागकर्ण म्हणाला की चाक्यराजाला ही हेच हवे आहे, तेंव्हा त्याचेही सहस्रय वेतले तर बरेच होईल. त्याने असेही म्हटले की, “आपली स्वतःची भिल्ल सेना संख्येने कमी असल्याने चाक्य राजाचे सैन्यही आपल्या अपयोगी पडेन. या समिलित सैन्यामुळे

आपल्याला नक्कीच जय मिळेल.”

फलस्वरूप तिघांचीही बैठक होऊन दीर्घ चर्चा केली गेली अन् एक सुदृढ योजना पक्की झाली.

असे ठरले की हार गरुडदत्तने घ्यावा अन् बाकीच्या दोघांनी कोसल राज्य अर्धे अर्धे वाटून घ्यावे. जरी हा तिघांचा समिलित अर्थ निर्णय होता, तरी प्रत्येकाचा गुप्तभुद्देश काही निराळाच होता. प्रत्येक जणाला हार ही हवा होता, अन् कोसलचे राज्य ही. गुप्त रूपाने त्यांनी वासाठी आपापल्या निराक्या योजनाही बनवल्या होत्या. त्यांनी प्रथम कोसल हस्तगत करायचे ठरवले. ही योजना प्रस्तुत करत नागकर्ण म्हणाला, “आपण हेही लक्षात ठेवायला हवे

की आपल्या तिघांच्या मिळून होणाऱ्या सेनेइतकेच एकट्या कोसलचे सैन्यबळ आहे.”

“आणखीही एक गोष्ट आहे. जुघा पौर्णिमेच्या दिवशी कीर्तिसिंह आयम सोडून राजधानीकडे निघणार आहे. तो सेनापती बनला, तर आपण त्याला तोंड देऊ शकणार नाही. तो आपल्याला चिरडून टाकील.” कुंदनवर्मा म्हणाला.

गरुडदत्त म्हणाला - “आपण प्रथम त्या कीर्तिसिंहाच सतम करून टाकू, म्हणजे प्रश्नच राहणार नाही!”

बाकी दोघांनी धुलुकतेने विचारले, “ते कसं शक्य आहे?”

“आपण तीन-चार सुवृद्ध सैनिक पाठवून, लपूनछपून जाटेतच त्याची हत्या करू. मग सारा कोसल देश जेव्हा त्याच्या मृत्युशोकात मग्न असेल, तेव्हा आपण अचानक हल्ला करू. बस, आपलं काम अगदी सहजपणे साध्य होईल.” गरुडदत्त म्हणाला.

“याहीपेक्षा एक आणखी अतृप्त भुपाय

आहे. कीर्तिसिंहला आपण वाटेतच कैद करू अन् त्याला ओलीस ठेवून त्याच्या पिताकडून हाराची मागणी करू. त्याला धमकी देऊ की हार मिळाला नाही, तर त्याच्या पुत्राची हत्या केली जाईल.” नागवर्णने सुचवले.

“हो, हाच योग्य भुपाय होईन. तो हार कुठे आहे, हे आपल्यालाही ठाऊक नाही. राजा सुषेणच आपल्या पुत्रावर प्राणापलीकडे प्रेम आहे. आपण त्याला वाटेत मारून टाकला तर त्या हाराचं रहस्य सुषेण नाहीसं करील, अन् हाराबाबत पुन्हा आपण अंधारातच राहू. मुलाच्या प्राणासाठी तो हार तर वेईतच, अन् तो हाती आला की आपण कीर्तिसिंहला मारूनही टाकू.” कुंदनवर्माने आपली योजना प्रगट केली.

बाकीच्या दोघांनी या योजनेना संमती दिली अन् असे ठरवले की चार बलवान सैनिक पाठवून कीर्तिसिंहला कैद करायचे आणि कांभोज देशात घेऊन जायचे.

क्रमशः

प्रभावशाली मणी

दुर्जनशत्रूची विक्रमादित्य पुन्हा शाळापाशी आला. बागावरून प्रेत खाली उतरवून तेव्हा प्रेतातील वेताळ बोलू लागला “राजा, या स्मशानात तुझे प्राण सुरक्षित नाहीत. तू मोठा आशावादी दिसतो आहेस. कुठल्या कार्याच्या सिध्दीसाठी तू एवढे काष्ट उपसत आहेस? तुझ्या सारखे वीर न पराक्रमी राजे नित्य आपल्या बळावरच अवलंबून असतात! जे मिळवण्यासाठी तू हे सर्व परिश्रम करीत आहेस, ते कदाचित् एकाद्या सुंदरीच्या प्रेमपाशात अडकून तर करीत नसावास ना? मग मात्र समस्या मोटो बिकट आहे. जर अशा एकाचा नाजूक संकटात सापडला असशील, नि त्यातून सुटका करून घेण्याची तुझी इच्छा असेल तर कल्याणी - नगरच्या पुर्वराजासारखे शेवटी काही विवेकहीन काम करून बसशील. मी तुझा हितचिंतक आहे आणि तुला सावध करू इच्छितो. म्हणून त्या युवराजाची गोष्ट तुला

वेताळ कथा

दरबारी चित्रकार रविवर्मा मोहनगुप्तचा प्रिय मित्र होता. दोघे समययस्क होने कधी कधी झलरंजन करण्यासाठी सुवराज रविवर्माच्या चित्रशेठेत जात असे. एक दिवशी युवराज तेथे गेला, तेव्हा रविवर्मा एका चित्रासमोर उभा होता आणि ते पुरे करण्यासाठी त्यात रंग भरत होता.

एका अद्भुत सुंदरीचे ते चित्र होते. ते चित्र पाहून मोहनगुप्त मोहित झाला. त्याच्या डोळ्यासमोर्लून ते चित्र दूर होईना, त्याने रविवर्माला विचारले "मित्रा तू रचकीत असलेली ही सुंदरी केवळ तुझ्या कल्पनेतील आहे, की तू निला आपल्या डोळ्यांनी पाहिली आहेस?"

युवराजाच्या या प्रश्नावर रविवर्मा हसत म्हणाला - "ज्या सुंदरीचे हे चित्र मी रचाले आहे, ती याच नगरीत तर राहते. तिचे नाव आहे स्वप्नरेखा. एका सामान्य शेतकऱ्याची मुलगी आहे अजून लग्न व्हायचेच तिचे."

हे ऐकून मोहनगुप्तला फारच आनंद झाला. तो म्हणाला - "वा! या अद्भुत सुंदरीशी लग्न करू शकतो नाही, तर माझे जीवन व्यर्थच जाई."

त्या रात्री त्याला आंघो लागली नाही. पसंदावर चिंतन करीत राहिला. दोळे उघडे अथवा, या मिटलेले, स्वप्नरेखा त्याला सतत दिसत होती. मग त्याने कधी बशी रात्र त्याने घालवली घात काळी त्याला ओप आली.

ते एक बंगल होते. एक मांजिक वाघावर बसून बंगलातून चालला होता. स्वप्नरेखेसारखी एक सुंदरी ही त्याच्या जवळ बसलेली होती. मोहनगुप्तचा डोळावर बसून त्याचा पाठलाग करू लागला. घोडा आणि वाघ यांच्यात खूप अंतर होतं. घोड्याला वेगाने पळवून ही ती वाघापर्यंत पोचू शकला नाही. त्या मांजिकाचे बघ पंचवीस वर्षे अमेल, चांबला धड धाकट दिसत होता. त्याची दाडी काळ्या रंगाची होती, आणि डाव्या हाती मंत्र-दंड. गळ्यात रुद्राक्ष मालेबरोबर एक सोप्याची ताखळी होती व पिण्यात एक लाल मणि घसकत होता.

काही अंतर चालून गेल्यावर मांजिकाने वाघाला एका झाडापाशी थांबवले. जवळून त्याच्याजवळ संमोहन शक्तीने भरलेला एक डोंगरात एक लेणी होती. मांजिक त्या लेणीत

प्रवेश करू लागला, तशी ती पुढती व वाघ हे त्याच्यामागे झळ लावले.

इतक्यात मोहनगुप्त जगा झाला. आपण आपल्या अंत पुरातील शय्येवर आहोत हे त्याच्या लक्षात आले. आपण पाहिले ते स्वप्न होतं हे ही तो कळून चुकला. एवढ्यात सकाळ उज्वाडल्याची घंटा झाली.

दिवसभरात नगरीत वार्ता पसरली की व्याघ्रदोष नावाच्या एक मांजिकाने स्वप्नरेखा ला पळवून नेली. याच स्वप्नरेखेला तर मोहनगुप्त ने स्वप्नत पाहिलेले होते. आता मोहनगुप्तला फार दुःख झाले. व्याघ्रदोष मोठा शक्तिवान् मांजिक म्हणून प्रसिद्ध होता. शिवाय त्याच्याजवळ संमोहन शक्तीने भरलेला एक मणी आहे असे ही लोक म्हणत. या मण्याच्या

प्रभावनेतो कोणाला ही आपण्यकडे आकर्षित करून घेत असे

हे सर्व ऐकून मोहनगुमाला वाटले की काल रात्री त्याने जे स्वप्न पाहिले ते स्वप्न नव्हतं, ती तर सर्व वस्तु-स्थिति होती. सगळा विचार करून त्याने एक निर्णय घेतला. कुणाला ही न सांगता तो घोड्यावर बसला आणि जंगलाकडे निघाला.

स्वप्नात त्याने जी जागा पाहिली होती, ती द्वार पर्यंत तो शोधत राहिला. एका ठिकाणी त्याला एक वडाचे मोठे झाड दिसले. शेजारीच एक गुफाही होती. मोहनगुम बोव्यावरून खाली उतरला आणि त्या गुफेच्या दिशेने निघाला.

गुफेच्या समोर वाघजर्मुस अवस्थेत पडला

होता. व्याघ्रदीपजवळ जो मणी होता तो आता त्या वाघाच्या गळ्यात लटकत होता. मोहनगुमाची चाहूल लागून वाघ जागा होण्यापूर्वीच त्याने आपल्या तलवारीने वाघाचे शिर छापासून बंगळे केले.

मोहनगुमने लगेच तो प्रभावशाली मणी वाघाच्या गळ्यातून काढून घेतला. जरा पुढे गेल्यावर व्याघ्राग्निवर बसलेला व्याघ्रदीप व थोड्याअंतरावर असलेली स्वप्नरेखा यांना त्याने पाहिले.

अहो! आपण काम करायला यावावत मोहनगुम विचार करू लागला. एवढ्यात व्याघ्रदीप त्या सुंबरीशी बोलू लागला. "स्वप्नरेखा, मण्याच्या प्रभावाने मी आतापर्यंत अनेक अद्भुत कामे केली. त्याच्याच साहाय्याने मी तुला तुझ्या घरापासून इथपर्यंत आणू शकलो. पण मण्याच्या प्रभावाने मी तुला आपली बनवू इच्छित नाही म्हणून मी तो मणी वाघाच्या गळ्यात लटकवला आहे. जर तो मणी माझ्या गळ्यात नसेल तर मी एक सामान्य माणूस आहे. तू मान्यतेस, तर शास्त्रीय पद्धतीने अग्नीला साक्ष देऊन मी तुझ्याशी लग्न करीन. जर माझ्याशी लग्न करण्याची तुझी इच्छा नसेल तर मी तुला सुरक्षितपणे तुझ्या घरी पोचवीन."

मांत्रिकाच्या तोंडचे हे सारे शब्द ऐकून मोहनगुमाला मोठे आश्चर्य वाटले. स्वप्नरेखा यावर काय उत्तर देते हे पाहण्यासाठी तो मोठ्या उत्सुकतेने दोन पावले पुढे सरकला.

स्वप्नरेखाने एकदाटक लावून व्याघ्रदीपकडे पाहिले नि मान खाली घालून म्हणाली - "आपल्याजवळ असलेली ही मंत्र-शक्तिसाधून देऊन एकाद्या साधारण माणसाप्रमाणे आपण समाजात स्वीयला तयार असाल तर तुमच्याशी लग्न करायला माझी काही हरकत नाही."

मांत्रिकाने तिची ही अट मान्य करण्याचा आविर्भाव केला नि तालिचा हात आपल्या हाती घेऊन लावला इतक्यात मोहनगुम चपळाईने पुढे आला. मोहनगुम त्या युवतीला अंशूने म्हणाला - "स्वप्नरेखा, थोडे हा मानिकमोठा दुष्ट व नीच माणूस आहे. त्याच्याशी विवाह करू नकोस, मी या देशाचा राजकुमार आहे. माझ्याशी लग्न केलस तर कल्याणीनगरची महाराणी होशील."

मण्याच्या प्रभावामुळे स्वप्नरेखा मंत्रमुग्ध होऊन मोहनगुमच्या शेजारी घेऊन उभी राहिली.

हे पाहून मांत्रिक खदखदा होऊ लागला. राजकुमाराने नाराज होत विचारले "हे कसल विकृत हास्य? एका असलेला आपल्या जवळीक मण्याच्या साहाय्याने तू आमंत्रित केलेस. तू दुष्ट आणि नीच आहेस कायद्यानुसार मी तुला फाशीची शिक्षा देऊ शकतो. पण मी तसे करणार नाही तुझ्यावर दया करून तुला सोडून देतो"

पुन्हा जोरजोरात हमत मांत्रिक म्हणाला - "काय म्हणालास? तुमचा आरोप एवढाच ना कि मी एका असलेला मण्याच्या प्रभावाने वश

केल आणि मी दुष्ट व नीच आहे!"

मांत्रिकाच्या बोलण्याने मोहनगुम चुचकळ्यात पडला, जो विचार करू लागला. विचार करता करता त्याच्या चेहेऱ्यावरील भाव बदलू लागले.

आपल्या गळ्यातील मणी त्याने जोरात खाली टाकला. त्याचे तुकडे तुकडे झाले.

एवढ्यात मोहनगुम जवळ उभी असलेली स्वप्नरेखा आश्चर्यचकित होऊन म्हणाली - "अध्या, मी ज्याच्या शेजारी उभी आहे, ते हे काय?" असे काही नडबडत ती मांत्रिकाजवळ गेली. आता मोहनगुमने सगळाच ही विलंब लावला नाही. तो तेथून निघाला आणि बापल्या घोड्यावर स्वार होऊन राजधानीला

परत आला

एवढी गोष्ट ऐकवून आता वेताळ म्हणाला-
“राज, मोहनगुप्ताचं स्वप्नरेखेवर प्रेम बसले आहे. तिच्याशी लग्न करण्याचा निर्णयही त्याने घेतलेला आहे. म्हणून त्याने वाघाची हत्या करून मणी मिळवली. आता स्वप्नरेखाशी विवाह करायला त्याच्या मार्गात काहीही अडचण नाही, या परिस्थितीत त्याने केले ते अगदी विपरीतच! घाहसाने मिळवलेला मणी त्याने फेकून दिला. त्याचे तुकडे तुकडे झाले. आणि निवाच्या स्वप्नरेखाला त्या दुष्ट मांत्रिकाच्या हकाली केल. हा सर्व त्याचा अविवेकच नाही का? प्रभावशाली मणी फेकून टाकणं केवळ मूर्खपणाचं नाही का? माझ्या या प्रश्नाचं सताषजनक उत्तर दे. माहीत असून हो जर उत्तर दिलं नाहीस, तर तुझ्या डोक्याची छकलं-छकलं होऊन जातील.

राजा विक्रमादित्य म्हणाला-“मांत्रिकदुष्ट होता अवश्य. पण स्वप्नरेखेसो त्याने जो व्यवहार केला तो एकाद्या सभ्य नागरिकासारखा होता.

मंत्र-तंत्राच्या साहाय्याने कोणाचे प्रेम संपादन करणे योग्य नाही यावर त्याचा विश्वास होता. म्हणून त्याने आपल्या जवळचा मणी वाघाच्या गळ्यात बांधला.

मणी धारण करणाऱ्या मोहनगुप्तला जेव्हा त्याने पाहिले आणि गण्याच्या प्रभावाने तो त्याच्याकडे आकर्षित झाल्याचे त्याच्या लक्षात आले जेव्हा तो मोठमोठ्याने हुसला आपली चूक मोहनगुप्ताच्या लक्षात आली. म्हणून त्याने मणी खाली टाकून फोडून टाकला. कारण तो एकदा नीच माणसाच्या हाती रहावा अशी त्याची इच्छा नव्हती राजकुमाराने अविचाराने काही केल असं म्हणणं तर्कसंगत होणार नाही. मी तर असं म्हणून की हे सर्व राजकुमाराच्या औदार्याचं लक्षण आहे. त्याचा निर्णय न्यायसंगत आहे. त्याचे प्रसंगावधान प्रशंसनीय आहे.”

अशा रीतीने राजाच्या मीत-धैर्या आत्म्यावर वेताळ अहूय झाला नि शाहावर जाऊन बसला.

(आश्वासन - स्वर्णलतेची एक गोष्ट)

इच्छापूर्ती

नागपूरच्या राजा समीरने आपल्या अमसनबाळात प्रजेचा फार छळ केला. मृत्युशय्येवर असताना फार पश्चात्ताप झाला. आपल्या मुलाला बोलावून तो म्हणाला, “वेडा, माझ्या शासनकाळात प्रजेत फार त्रास भोगला पण प्रजामुला ‘चांगलं’ म्हणेल यासाठी तू काहीतरी करच. तसं झालं तर माझ्या आत्म्याला शांती लाभेल.” आणि त्याने प्राण सोडला

राजकुमार महेन्द्र फार दयाळू होता. पित्याच्या इच्छापूर्तीसाठी त्याने खूप विचार करून त्याच्या नावावर राजधानीत एक चांगले भोजनानय व विद्यालय सुरू केले

काही दिवसांनी वष बसलून राजा महेन्द्र प्रथम त्या भोजनालयाकडे गेला. लोक माझ्या बावडीने जेवत होते, पण त्याच्या जेवण्यावर मुळीच तंज नव्हतं. ते पाहून

महेन्द्रने एका माणसाला कारण विचारले तो म्हणाला, “काय सांगायचं? भोजनालय तर प्रजेच्या शत्रूच्या नावावर चालवलं जात आहे ते! खातांना असं वाटतं की खाहलं जेवण पचणार नाहीय.”

त्याच्या या अुत्तराने राजा महेन्द्रला वाईट वाटलं. ते तेवून सरळ विद्यालयात गेला तेथे त्याला सर्वजण केवळ अध्यापकच दिसले. शिकणारा कोणी विद्यार्थीच तेथे नव्हता!

आश्चर्याने महेन्द्रने एका अध्यापकाकडे चौकशी केली, तेव्हा तो म्हणाला, “मुलांच्या फारकांच्या मनात पेट की, राजा समीरच्या या शाळेत पाठवल्यान त्यांची मुलं बिघडतील; त्यामुळे ते मुलांना इथे शिकवायला तयार नाहीत.”

या अुत्तराने महेन्द्र आस्त्वचिन्तित झाला. त्याने त्याच दिवशी भोजनालय व विद्यालय बंद

करून टाकले. अन् नंतर राज्यव्यवस्थेच्या काळात बुतल्यामुळे पित्याची इच्छा तो विकरूनच गेली.

काही दिवसांनी राजा महेन्द्रला स्वप्नात आपला पिता अश्रू डाळत असलेला दिसला.

सकाळीच आपल्या मन्त्र्याशी तो याबद्दल बोलला. मन्त्री म्हणाला, "याचा अर्थ असा की, आपली इच्छा पूर्ण करण्यासाठी ते आपणाला विनवत आहेत. काही असो, त्यांची इच्छा पूर्ण करणं हे आपलं कर्तव्य आहे."

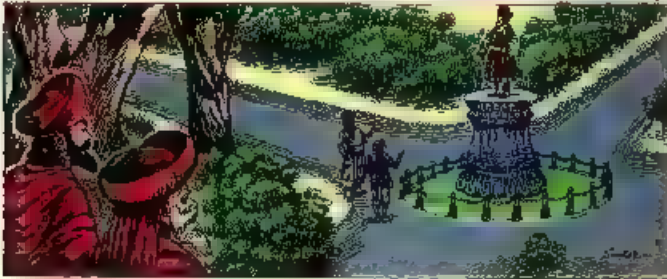
त्या दिवसापासून महेन्द्र जनोपयोगी जनक नवनव्या योजना राबवू लागला. राज्यातलं कर त्याने कमी केलं, जप्तलौक फडकवणा देवळा नाही. कित्येक विद्यालये व अन्नछत्रे खुंदली, गावागावातून नवीन चांगले रस्ते बनवले.

यामुळे थोडक्यात अनघीत राजा महेन्द्रची रूप रूपाती द्रव्ही. लोक त्याची प्रशंसा करू लागले. नंतर मन्त्र्याने राजा समीरचे कांस्यपुतळे

बनवून नगरात व अन्वय ठिकठिकाणी त्याची प्रतिष्ठापना केली. इतके सारे केल्यानंतर राजा व मंत्री बेश पालटून लोकांची प्रतिक्रिया आजमावण्यासाठी फिळ लागले

फिरता फिरता ते एका लहानशा शहराच्या केन्द्रस्थानी पोचले. तेथे शंजारच्या दशका एकजण मूर्तीकडे बोट दाखवून एका नागरिकाला विचारत होता, "ही मूर्ती कोणाची?" मोठ्या खुशीने तो नागरिक बुत्तरला, "ही तर आमच्या परमेश्वररूप राजाचे पिता समीर यांची मूर्ती आहे. त्यांच्या आधिर्वादामुळेच नाशाला असा सुत्तम राजा लागला आहे."

हे सभाषण ऐकून राजा महेन्द्रच्या आनन्दाला पाटावाट राहिली नाही. इतक्या दिवसांनंतर जनतेच्या तोंडून आपल्या पित्याची प्रशंसा ऐकून त्याला हर्ष झाला. आपल्या पित्याची अंतिम इच्छा पुरी झाल्याचे समाधान त्याला राठत होते. मोठ्या प्रेमाने मंत्र्यांना हात आपल्या हाती घेवून तो राजधानीकडे परत फिरला.

चान्दोबा पुरवणी - ६९

आपल्या देशाची वृक्ष संपदा

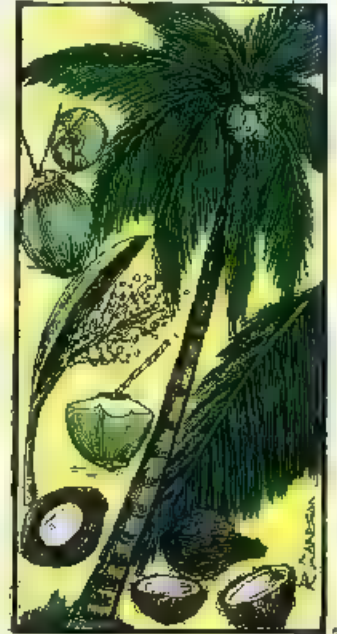
नारळाचे झाड

नारळाच्या शाकला 'कल्पवृक्ष' असे म्हणतात. श्री गिष्कन्दा यक्षावतारांपैकी सहावा अवतार म्हणजे परशुराम. बृहत्संघे योग्य प्रकारे निर्वासित केवळानंतर त्यांनी आपला परशु गोकर्ण नावाच्या पर्वतशिखरावरून समुद्रात फेकून दिला. असे म्हणतात की हा परशु मिथे पडला, त्या जागी समुद्रातून एक द्रुमीत घर आले. गोंडा परशुरामांनी स्वर्गातून एक नारळाचे रोप आणून त्या जमिनीत लावले. हा घातून गोकर्णापासून अज्याकुसुमीपर्यंत पसरलेला असून तो पुढे नारळांनी भरलेला 'केरळ' देश म्हणून प्रसिद्ध झाला. एका फुलाकडेच धर्तरी भुलले आहे की 'केरळ' हा शब्दाचा अर्थच 'नारळाची भूमी' असा आहे.

हिन्दू लोक नारळ हा अमृत पवित्र मानतात. नारळ्यांना पूजा, विवाह यादि धार्मिक कृत्ये पुरी होतच राहिले. समुद्रतटाकरील प्रदेशात नारळ्याची झाडे विपुल असतात, एकमुळे समुद्रीकलासै रक्षणगन्वा लोकांच्या वीरगतात नारळाचे महत्त्व काढून घेतले. बुद्ध भगवानातून वर्षाकतून नवान्न आल्यावर पंजाबी पेरिंपा (आवण) नारळी पेरिंपा' म्हणून साजरी केली जाते. त्यावेळी वरुणवैवासाभर नारळ फाटून फुललेत. व्यक्तकेली जाते.

नारळाची झाडे गठरा ते पंचगोन मीटर उंचीपर्यंत जाऊनत झाडाला फोटा नसतात. हाडाच्या दोन्हीला पानांच्या लांबलांब झाडक्या असतात. शाखक्यांच्या दोन्ही बाजूंना पाने असतात. एक एक झाडकळी चांगली १.५ मीटरपर्यंत लांबीची असते. सुरुवातीला पाने नाजूक व पिवळसर रंगाची असून झाडकळी दुर्लक्ष्यासारखी दिसते. पुढे जेव्हा त्या भाडतात ते मोठे पसरतात तेव्हा त्यांचा रंग बदलदार. राने हिरवावूनत. झाडक्यांच्या बुंध्याशी प्रथम पिनळी फुले विकसित होतात आणि नंतर तेथे नारळ लागू लागतात.

नारळाच्या उपरोपांमधेही अधिक काही विविधता आहे. थोडक्यात नारळीच्या स्थानील लोकांचे प्रथम कोथळे व मधु अश्वत. ते अवजसा पळी होत' तरतुस लांबकरी टप्पक होत' जसे, या लोकांच्यापासून तेज काढते जाते, नारळाची राने, त्याची शेती व जरीत देशा, कपरीटी यादि सर्व भाषांचा उपयोग केला जातो. त्यापुढेच या झाडात व्यापारी मुद्दोन रूपच महत्त्व आहे. त्याला 'कल्पवृक्ष' म्हणण्याचे कारणही हेच आहे.

पवित्र बायबल

बायबल हा ख्रिश्चन लोकांचा धर्मग्रंथ, त्याचे दोन भाग आहेत :- पूर्व विधान (ओल्ड टेस्टमेंट) आणि नवविधान (न्यू टेस्टमेंट). पूर्वविधानात मानव जातीच्या प्राचीन इतिहासाची वर्णने आहेत. हिब्रू भाषा बोलणाऱ्या यहुदी (ज्यू) लोकांचा या इतिहासान्वित विश्वास आहे. जुदाइझम नावाना प्राचीन धर्म यांनी स्वीकारलेला आहे. तसे ख्रिश्चनही या इतिहासावर विश्वास ठेवतात. या पूर्वविधानातल्या कथा व सूक्ति ते पवित्र मानलेले.

नवविधानात येशूचे भूपदेश आहेत. त्याबरोबर अर्पाजन्म आणि इतर शिष्यांच्या महत्त्वपूर्ण कार्यांचा व सेवांचा खुलेख संप्रलेख हा संग्रह आहे.

सुहीच्या आरंभाबद्दल पूर्वविधानाचे म्हणणे असे - परमेश्वराने स्वर्ग व भूमीच्या सृजनाला आरंभ केला, तेव्हा भूमीला निश्चित असा काही आकार नव्हता. ते एक अनावस्थित असे टेकाड होते. त्यातून काळ्या रंगाची वाफ बाहेर पडत होती. दैवी शक्तीचा प्रभाव त्याच्यावर होत.

पूर्वविधानात राजे व महत्त्वा लोकांच्या वास्तव काही अपूर्व कहाण्या आहेत. इजिप्तमध्ये यहुदी लोकांना ताना प्रकारच्या यातना सहन करव्या लागल्या. तेथून निघून इस्राइलकडे जाताना ही त्यांचे अतिशय हाल झाले. त्यांच्या हान्यअपेक्षा अपेक्षाहीन होत्या. शेवटी मोशेम हा त्यांना सुरक्षित येऊन जाण्यात सफल झाला. या सर्व घटनांचे वर्णनही पूर्वविधानमध्ये सविस्तर केलेले आढळते.

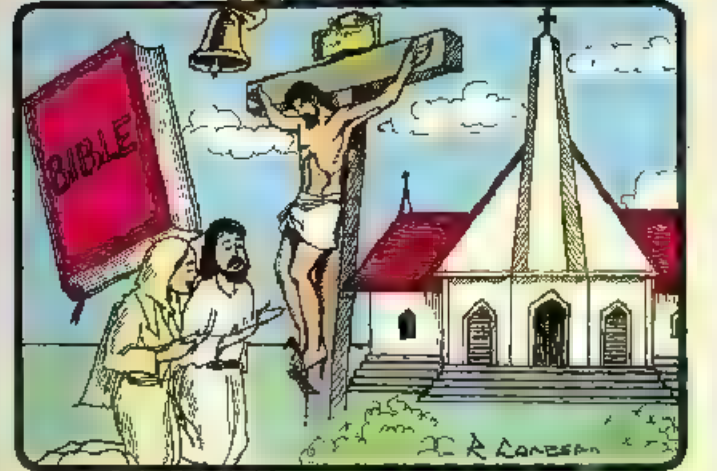
पूर्वविधानात अनुभवार्थ अस्वस्थित अशा कित्येक कथा आहेत; सूक्ष्मचाराच्या कथा आहेत. जुदाइझमार्थ एखादा उदात्त मुलाची (प्रॉडिगल सन) कथाही यात आहे. खर्च पैसे खूचळणाऱ्या एका मुलाने पित्याशी भांडून आपला हिस्सा निराळा करून घेतला. आपला इवाचा त्याने ठिकठिकाणी अपचय केला व त्याची सारी संपत्ती नाहीकी शाली पुढे त्याला खूपच हाल सोसावे लागले. कोणताही अपाय व गुरल्लाने तो नोकरीसाठी आपल्या

पित्याकडे परत आला. पण पित्याने मोठ्या प्रेमाने त्याचा स्वीकार केला. पित्याच्या या वागणुकीमुळे आपला पुनर्जन्मने सात्त्यासारखे मुलासारखे वाटले.

नवविधानात येशूचे भूपदेश आहेत. येशूने आपल्या अनुयायांना सांगितले की आपसात प्रेम करावे, विनवाने वागावे, सहनशक्ती हा जीवनाचा अभिन्न असा भाग घेतावा. त्याचे म्हणणे असे की, एकाच्याने आपल्या गालावर मारले, तर दुसरा गालही पुढ्याला सापटीसाठी पुढे करावा. असा लढेने समा करणाऱ्याचा गुण होव. अनुयायांची शोभा आहे, हे भारणाराला दाखवून द्यावे. येशूने असेही म्हटले आहे की, आपण सारेच अज्ञानी आहोत, त्यामुळे दुसऱ्याच्या वागणुकीबाबत बोलण्याचा आपल्याला काहीच अधिकार नाही, कोणताही न्याय निर्णय करायचा अधिकार आपल्याला नाही. आपण मोठे सर्वज्ञानी आहोत, असा गर्व कुणीही बाळगू नये.

'काही चलत्कार कसून बाबतले' असे म्हणणाऱ्यांपासून सावध राहणाऱ्यांचा आधार हा येशूने दिला आहे. कपटी लोकांपासून आपण दूर राहवे. परमेश्वरावर अयशस्वी जो दृढ विश्वास आहे तो सुखी जीवनाचा पाया आहे, अशा लोकांचे जीवन पहाही पत्थराच्या पायावर बांधलेल्या पराक्रमाने सुरक्षित असते, विश्वासहीन मानवांचे घर रेतीच्या पायावर बांधलेल्या घराप्रमाणे असते. असे घर केव्हाही मोडू शकते. ते बांदल्याला तोंड देऊ शकत नाही अन् लहानशा कंपनानेही कोसळू शकते.

जगात सर्वात अधिक प्रस्थाप असणाऱ्या संस्थांपैकीच 'बायबल' हा हो एक आहे. विशेष म्हणजे, केवळ ख्रिश्चनच नव्हे तर अन्य धर्मीय लोकही हा ग्रंथ वाचतात.

तुम्हाला माहीत आहे काय?

- १ धी धीकोटा कोषलया प्रान्तात् आहृ० अलिकटै च त्वन्वी प्रभेदां का ज्ञानी?
- २ अन्तिमिक किन्हालया वर्तुल्लेखने का कोषकोतो आहो?
- ३ वापल्या देशातील पहिले विनोद-विप्रदण कोणते? ते कोठे व केल्या वांछने बने?
- ४ न्यासी अहल एका गदीलया मुल्लेखी प्रसक्तै आहे तर गदीने नाव कसल?
- ५ श्यामनाज्ज्या संस्थापकाचे नाव काय?
- ६ ज्वातल प्रवत मोठा समुद्र कोणता? संवत्ति मोठा महासागर कोणता?
- ७ समुद्र-राष्ट्र सांपाणी पहिली पहिला अग्रक्ष कोण होती? तिची निवड कोण म्हाली?
- ८ पिलाई पध्दतीन शोध कोणी लावला?
- ९ जेकर-संतर हे काय आहे? ते काय प्रसिद्ध आहे?
- १० एका सामान्य मुलीची चिंताह करण्याराठी कोषलक्ष त्रिदिशि रंगोने दिहासगावा लाग केला?
- ११ सधित्व अकेली, दुर्गात गाऊन येकेली व ललितकला बिकेतनी मा सोहोनी कायचित् एकाच हमालीत बाहेत. त्या एकाल्ने येत नाव काय व ती कोठे आहे हे काय?
- १२ श्रिकिन्तीन सलोल मध्ये बाहल कोणते?
- १३ विचारि ऑफ सकि' म्हणून कोण प्रसिद्ध आहे?
- १४ शापल्या देशात प्रकाशित आलेल पहिले यत्नायनय कोणते? ते कोठे प्रकाशित झाले?
- १५ कानासहेब फाळके शैली सर्वप्रथम कोणत्या प्रांत जाले?
- १६ 'मकी टोलेने करे नाव काय?
- १७ 'विश्वकै ऑफ इंडिया' ची स्यावना केला हानी?

[illegible]

विद्यारूपरक्षा विह्वल आणि सावित्री यांचे
मुक्तनेत्र लया झाले होते। सावित्रीच्या माहेरी
गोठा एकच परिवार होते। सर्वजण खेतीमंतीने
रहात असत, सावित्रीवर सर्वांचेच खूप प्रेम होते.
तिची आई तिचा सहनशक्ती खूप लाडू घाली,
त्यामुळे सावित्रीला चांगले भरपूर खाद्यची सवय
होती।

लग्नापूर्वी विदुल स्वतः च स्वतः प्रस्ता
स्वयंपाक करुण जेवत असे सावित्रीला
स्वयंपाकभरात नेहून तांबाचा एक लोटा
दाखवून नवऱ्याने म्हणते, "एवढ्या लोटाभर
तांदळाचा भात मला पुरेसा होतो तू आता दोन
लोटे तांदूळ शिजवत जा, म्हणजे आपल्या
दोघांचा पुरेसा होईल."

एक आठवडा झाला, सावित्रीला भुकेमूळे झोप येत नाहीशी झाली, आठव्या दिवशी नवरा झोपल्यावर ती स्वयंपाकघरात गेली अर्घुन दोन

नारळ फोडून त्यांच्या दुधात तांदूळ घालून तिने
ज्वातशी श्रीर बनवून खाव्या.

त्या दिवसापासून ती रोजच रात्री काही ना काही चांगला पदार्थ बनवून खाऊ लागली.

एक दिवसी राजा तिने तांदुळाचा असाच काही पदार्थ बनवला अन् ताटात वाटुन घेतला. तिला वाटले की 'ज्या गार आत्म्यावर खावू'; म्हणून बांधी घासून ठपण्यासाठी ती विहिरीवर गेली. ज्या परत येऊन पहाते, तर कोणी परक्य माणूस बरात येऊन काही लुटवुट करतो आहे! तो दिसल्याबरोबर ती धावून ओरडली,

“पुन्हा ओरडलीस, तर गळा दाबून टाकीन
बघ,” चोराने तिला घमकी दिली.

त्यांच्या आवाजाने जागा होऊन विठ्ठलने आतूनच ओरडून विचारले, “काय चालिलंय सचित्री? आवाज कसला हा? कोणाशी बोलतयस?”

नवरा अडून आला, तर आपलच बंड फुलेल म्हणून धैर्य एकबटून सावित्रीने चोराला हट्टून म्हटले, "पहा, नवरा येतोय बात. दिमायला ते काहीपहिजवान असले, तरी तुला आपल्या नखांनी चांगला ओरबाडून काढतील. खंगले काटकआहेत ते! जास्त गडबड नाही चालायची, मुकाट्याने खाली बस, अन् तगटातल खाऊन एक सगळा!" सावित्रीचा आवाज हट्टून असला तरी त्यात चांगली हुकुमत होती अन् तिचे डोळेही लाल झालेले होते!

तिचे कालीरूप पाहून चोर इचकलाच! साली बसून तो ताटातला पदार्थ बराबर खावू लागला. इतक्यात विठ्ठल अडून तेथे आला सावित्री त्याला म्हणाली, "हा आमचा

नातेवाईकच आहे. दूरचा भावू लागला माझा काही कामासाठी शहराकडे निघालाय तो."

सावित्रीच्या बोलण्याने चोराला ही बात घोर आला, तो म्हणाला, "नमस्कार मेहुणे लग्नाच्या वेळी पुर आला होता म्हणून येवू शकलो नव्हतो, रात्र बरोच झालीय. 'नको' म्हटलं तरी ताईनं वाढलं म्हणून जबरदस्तीनं खावं लागतंय."

इतक्यात कंणीतरी घराचा दरवाजा खटखटवला. विठ्ठलने दरवाजा खुघडला, तर समोर दोन पोलीस ते म्हणाले, "आम्ही एका चोराच्या पाठलगणावर आलोय, तुमच्या घरात शुंजड दिसला म्हणून दार ठोठावलं."

विठ्ठल त्यांना म्हणाला "इथे कोणी चोर वीर नाही आला, माझा मेहुणा आलाय म्हणून बायको त्याच्याशी गप्पा मारतेय."

पोलीस नेमून मुकाट्याने निघून गेले. त्यांना बातवून घरात आलेल्या विठ्ठलला सावित्री म्हणाली, "माझा भावू म्हणताय की, मेहुण्यांना तर घेऊन झालंय आताच निघालो, तर बुजडताच शहरात पोचेल."

विठ्ठलने याला मुळीच मात्यता दिली नाही. तो म्हणाला, "अरे वा! हे काय येणं झालं? तुझे काणी भावू वगैरे तसे येत नाहीत आपल्या घरी. असा अह्लाच आहे, तर अशा मध्यरात्री थोडाच जागू देईन मी त्याला! तुझ्या भावासाठी पतिकडल्या खोलीत अंथरून घाल, जायचं अद्या पहाता येईल."

माझलाजाने सावित्रीने अंथरून घातलं; अन् ती त्याला म्हणाली, "कर्जदार अन् चोर यांच्यावर माझ्या नवऱ्याचा फार राग आहे त्यांना पाहिलं, तर चाकूच काढतात तें. मी तुला खाण्यापासून वाचवलय आणि त्यांनी तुला पोमिसांच्या तावडीतून वाचवलय. आमच्या बद्दल कृतज्ञता बाळग पुढे कधी ही या घरात चोरी करायचा प्रयत्न करू नकोस. आम्ही झोपलो की तंगेच दरवाजा खुघडून मुकाट्याने निघून जा. सकाळी ह्यांनी तुझ्याबद्दल काही विचारल, तर मी वेळ मारून नईन कशीतरी." आणि ती आपल्या खोलीत निघून गेली.

परन्तु तिला शोप लागलीच नाही. सकाळ पर्यंत जागीच होती सावित्री. विठ्ठल अजून झोपेतच आहे असे पाहून ती हट्टून थुडली चोराचे अंथरून ठिकाणे पाहून तिने सुटकेचा श्वास टाकला तरीही तिचे मन अजून शांत झाले नव्हते, म्हणून ती आतल्या खोलीत गेली तेथील दृश्य पाहून ती जोराने ओरडली.

खोलीतले सारे सामान अस्ताव्यस्त पडलेले होते. पेटीतल्या तिच्या रेशमी साड्या अन् दागिने नाहीसं झालेले होते! तिच्या ओरडण्याने जाग झालेला विठ्ठल ही तेथे येऊन पोचला.

"त्या चोरानं आपलं घर लुटलं हो!" सावित्री रडतच म्हणाली.

"चोर" कुठला?" विठ्ठलने विचारले.

"रात्री हो आला होता नं, तो माझा नातेवाईक नव्हता चोर होता तो." अश्रूढळत

सावित्री म्हणाली, "तुम्हाला कळू न देता मी बरे काही कारभार केले, त्याची चांगली शिक्षा मिळाली मला!" आणि तिने सर्व हकिकत विठ्ठलला सविस्तर सांगितली.

ती ऐकून विठ्ठल हसू लागला आणि म्हणाला, "डोळे पूस आघी. तुझ्या साड्या अन् दागिने सुरक्षित आहेत. चोराने लिहिलेले हे पत्र वाच अगोदर."

त्या पत्रात चोराने लिहिले होते, "मी सुशिक्षित माणूस आहे. मला नोकरी मिळत नव्हती चांगलीशी, पण लहानमोठो काम करणं मला अपमानास्पद वाटत होतं. चोरी करायचं ठरवून प्रथम मी तुमच्याच घरी बालो. पोलिसांना पाहून मला खूप भीती वाटली.

अपराधाची भावना माझ्या मनात डसू लागली. मी तोपर्यंत कुठला अपराध तर केलाच नव्हता, पण बीतीमुळे मी स्वतःला अपराधी समजू लागलो अन् पोलिसांच्या नजरतून निसटण्यासाठी तुमच्या घरात घुसलो. तार्ई, मला क्षमा कर. चोरून घाण्याची सवय अघड होऊ नये म्हणून तू मला आपला 'पाहुणा' बनवलंस. नवऱ्याशी खोट बोलून तुमला पोलिसांपासूनही वाचवलंस. तू स्वतःच्याच घरात एक चोरी केलीस, अन् त्यातून वाचण्यासाठी तुला किती त्रास सहन करावा लागला! मी जर खराबुराच चोर बनलो, तर कुणास ठाऊक मला कशाकशाला तोंड द्यावे लागेल! कल्पनेनेच मी थरथर कापू लागलो 'घोराच' जीवन काही सुखाच नव्हे' हे मला कळून चुकतं. लहानमोठी कामं करण्यानं मला जी काही पोवीशीच प्राप्ती होईल, तिच्यातच शांती अन् समाधान आहे. माझी मनापासून इच्छा आहे की माझं जसं हवयपरिवर्तन झालं, तसं माझ्या तार्ईचही कार्यं, म्हणूनच हे पत्र लिहीत आहे."

पत्र वाचून आपले डोळे पुसत सगळी विठ्ठलला म्हणाली, "तुम्हाला नकळत इतके विवस मी मूर्खपणा करत होतं, मला क्षमा करा ना?"

"समा कशाला मागायची? आपल्या माहेरची सवय इथेही चालू ठेव ना तुझे कपडे अन् दागिनेही मी आपल्या खोलीत नोट ठेवले आहेत. तुला माहीत नाही. मी तुझ्या आघीच इथे आलो होतो, ते पत्र माझ्या हातीच आलं होतं कागदर. तू इथे आलीस, तेंकाच माझ्या लक्षात आलं होतं की तुला चांगलं चुंगलं सायबी आवड आहे. रात्री अडून स्वयंपाकघरातली तुझी राजची खुडबुडही मला माहीत होती. आता लपवायची काही ही राख नाही. पण हां, बनवशील त्या पदार्थाची चव पहायची संघी मलाही देत जा बरं का!"

नवरा आपल्यावर रागावलेला नाही, त्याने आपल्याला माफ केलंय, इतकेच नव्हे तर आपले पदार्थ सायबीही त्याची इच्छा आहे, हे जाणून सगळीच नीला खूप आनंद झाला.

सुरखी बुडुंब

विशालपुरमध सोमनाथ नावाचा एक शेतकरी होता. त्याची बरीचशी जमीन होती. त्याचा मुलगा भूषण हाही शेतीच्या कामान त्याला मदत करत असे. तशी तर गावात सोमनाथ पेक्षा धनवान माणसे बरीच होती परन्तु गावचे लोक सोमनाथलाच खूप मान देत कारण तो एक परोपकारी, निव्वार्यो आणि भला माणूस होता. लोक त्याच्याकडे मल्ला विचारायलाही जात असत.

एकदा सोमनाथ काही कामासाठी शहरात गेला. शहरात जायचे, तर नावेतून नदी पार करावी लागे. नदीला कधी पूर आला, तर मात्र नावा किताऱ्यावरच बाधून ठेवल्या जात व पूर होऊन पुरात माणसे अडकून पडत. त्या दिवशीही आपले काम संपवून सोमनाथ परत फिरतोय, तर नदीला चाबलाच पूर आला होता. हे पाह्यो बोसायला चांगले बहा विस्त तरी लागतील

असे त्याला समजले. गावात पोचल्याला दुसरा एक लांबचारस्ताही होता. सोमनाथ बैलगाडी भाड्याने घेण्यासाठी गिरिनाथ नावाच्या माणसाकडे गेला.

गिरिनाथ आपली गाडी जोडू लागला. इतक्यात पन्नास वर्षांचा एक माणूस येऊन त्याला भेटू लागला, "गिरिनाथ, तुझ्या गाडीसाठी मी आपला नोकर पाठवला होना. आपल्या मुलीच्या विवाहसंबंधात मला विश्रान्तपुरला जायच आहे. पुराहितानही आजचाच मुद्दत काढून दिलाय, चस, तिघू या आपण."

अलिकडे बैलगाडीला गिऱ्हाईक नव्हते, आता एकाच वंली दोन प्रवासी मिळाल्यामुळे गिरिनाथ बूझ झाला, तो म्हणाला, "चला रामनाथपंत" अन् सोमनाथकडे अंगुलीनिर्देश करत त्याने सांगितले, "यांनाही विश्रान्तपुरलाच जायचं आहे. तुम्हाला ज्यांच्याकडे जायचं आहे,

त्यांचे घर दाखवून द्यायला यांचा अपयोगही होईल तुम्हाला."

दैजगाडी निघाली. जोलताबोलता सोमनाथला रामनाथबद्दल अरेच काही समजले. रामनाथ हा शहरातला एक मोठा व्यापारी असून त्याला एकुलती एक मुलगी आहे, विश्रामपुरच्या अविर्षपत्र अशा राजनाथच्या मुलाशी तिचा विवाह ठरवण्याच्या सज्जदात तो तिबळे जात असल्याचे सोमनाथने जाणले."

रामनाथने राजनाथच्या परिबाराबद्दल सोमनाथकडे चौकशी केली, तेव्हा तो म्हणाला, "आपण खाऊन पहायलाच जात आहात, तर त्या पदार्थाची वन कशाला विचारताय? विवाहसंघात खरे तर स्वतःच समझ पाहून सर्व ठरवणारे असते मी याबाबत आपले तोंड

बंदच ठेवू इच्छितो कारण लक्षाच्या क्याचा माझाही एक मुलगा आहे. जर काही कारणाने हा विवाह जमू शकला नाही, तर राजनाथला याटलन, कीमी मुद्दामच तो जुळू दिला नाही?" सोमनाथच्या साधपणा, त्याचे खरे बोलणे, प्रामाणिकपणा आणि स्पष्टवक्त्रपणाबद्दल रामनाथ विचार करत होता; इतक्यात गाडी गावच्या सोमवर पोचली.

त्यावेळी एकनाथूत एका म्हात्त्याच्या बैलाला जबरदस्तीने डोंगराळ भागाकडे हाकून नेत असलेला स्थाना दिसला.

सोमनाथने गाडी थांबवली त्याने सोडखने कीतो याणूस राजनाथच्याच नोकर आहे. त्याने विचारले, "अरे हा तर राजनाथचाच बैल ना? त्याला डोंगराकडे का नेतो आहेस?"

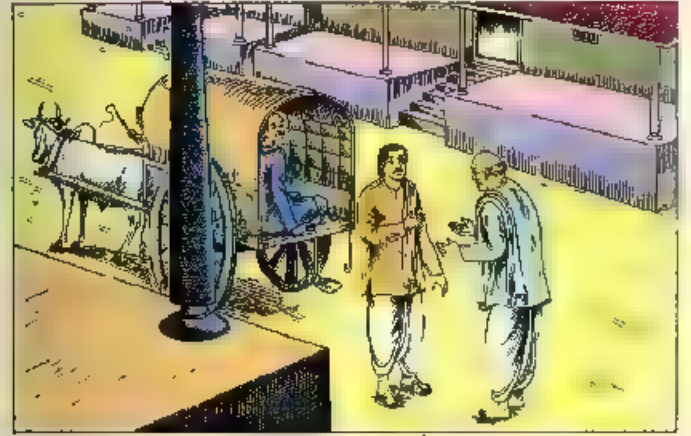
नोकर साबू लागला, "दादा, बैल जाताना म्हातारा झालाय, शेतीचं काम करू शकत नाही तो. त्याला जाता आगीच खायला घालत बसणं प्यर्य आहे. डोंगरात सोडला, तर जेवेल नितक जरोल. तसा तर तिथे फार जगू शकणारच नाही असं मालकाचें म्हणणं आहे."

त्याचे उत्तर ऐकून कळवळून रामनाथ म्हणाला, "अरे, अुमदीच्या वयात याने आपलं किती काम केलं असेल, ते विसरून कसं चालेल? अुद्या सकाळपर्यंत एकादा वाघ किंवा चित्ता याला खावूनही टाकल. ऐक, तू याला परत गावात घेऊन वन. आपल्या बाकी जनावरां बरोबर मी यालाही चारापाणी देईन. तुला आपल्या मालकाचं भय वाटत असलं, तर मी त्याच्याशीही जाऊन बोलेंन." नोकराला

आपल्या मालकाची भीती तर होतीच, पण सोमनाथचं म्हणणही तो टाळू शकेना, तो बैलासह गावात परतला अन् सोमनाथच्या गेडघरात त्याने बैल बांधून टाकला.

सोमनाथ आपल्या चरापाशी गाडीतून अुतरणार, इतक्यात घराच्या कट्ट्यावर त्याची वाट पहात बसलेला एक म्हातारा पुढे येऊन म्हणाला, "सोमनाथ, माझी मुलं कशी नामायक आहेत, ते माहीतच आहे तुला. काल त्या दोवांनी एक हांडून मलाच घराबाहेर काढलंय. मी तुझ्याकडे आलोय. ठेवशील का मला आपल्याकडे?"

सोमनाथने पटकन म्हात्याच्या हात धरले अन् तो म्हणाला, "असं का विचारता? तुम्ही मला माझ्या बाबांसारखेच नाहीत का? माझे

बाबाच जिवन्त होयून परत आल्याइतका वानन्द वाटल गला.”

नंतर बैलगाडीत बसलेल्या रामनाथला तो म्हणाला, “अरे, तुम्हीही अंतरा न माझ्या घरी जरा बड पाणी वगैरे पिऊन थोडा आराम करा अन् मग जा राजनाथकडे.”

रामनाथ गरीबतून अंतरतोय तोच शेताकडून आलेला अक्षय आपले वडील परत आलेले पाहून झूश होत म्हणाला, “कळलं होतं की पुरामुळे नावा बंद झाल्यात. मला भीती पडली होती की शहरात अडकल्यानं तुम्हाला खूप त्रास होईल. वर जालं सहीमलामतं बैलगाडीतून येऊन पोचलात. दुसरे म्हणजे, हे आपले आजोबा म्हणत होते, की तुम्ही बाल्यावाचून आपल्या घरात पाय नाही ठेवणार. बाहेरच बसून राहिले आपले! शाच्या मुलांचे वर्तन पाहिलं, की असं वाटतं - माणस आर्हेत की राजस तं.”

रामनाथ आजूसा अन्ना राहून सर्प काही लक्षपूर्वक पहात होता; अन् त्यांचे ओलपोही ऐकत होता. नंतर त्याने थंड पाणी पिऊन घेतले

अन् कट्ट्यावर थोडा आराम करून गाडीवाल्याला म्हणाला, “गिरिनाथ, शहरात मो ऐकलं होतं की, त्या राजनाथचं घर म्हणजे एक मोठा महालच आहे. पण बाता मता तिकडे नव्ही जायचं. असाच परत चल शहराकडे.” अन् तो गाडीकडे चालू लागला.

गिरिनाथ धावतच त्याच्या जवळ येऊन विचारू लागला, “हे काय? परत का जायचं असंच? मुलगा पहाणार नाही?”

“पाहिला मुलगा मी.” असे म्हणत रामनाथ गाडीत चढला. वट्टत तो म्हणू लागला, “जिथे दया, समता यांचं नावही नाही, अशा जागी माझी मुलगी कशी जगेल? म्हातारपण जालं की पण तो माणूस किंवा जनावर तुच्छ वाटू लागतं. श्रीमन्तीत सोमनाथ माझ्या बरोबरचा नसेलही, पण त्याच्या चरबी सर्वजण दया, समता, सहानुभूती, कृतज्ञता इत्यादी अस्मय भावनाची खाणच आहेत. माझी मुलगी अशा मजगसांच्यातच सुखात राहील.”

महाभारत

आपला पिता परीक्षित याचा मृत्यु कसा ओढवला हे जनमेजयला जातच कळले. मत्स्यांनी अंगदी लहानपणीच त्याला राज्याभिषेक केला होता. अन् सज्जन झाल्यावर त्याचा चिचाही त्यानी काशीराजाची कन्या वपुष्ठा हिच्याशी करून दिला होता.

“आपल्या पित्याचा मृत्यु सर्पदंशामुळे झाल्याने आता अंदाकमुनींच्या म्हणण्याप्रमाणे आपण सर्पसन्त यज्ञ करावा हे अुचित होय.” असा तल्ला सा या मंत्र्यांनी मिळून जनमेजयला दिला.

जनमेजयने सर्पयाग करण्याचा निश्चय केला अन् त्यात तसकादि सर्पांची आहुती द्यायचे ठरवले. त्याने पंडित, राजपुरोहित व ऋत्विज यांना बोलावून घेऊन यज्ञाची पद्धत विचारली. ऋत्विज म्हणाले की, “अशा प्रकारचा यज्ञ फक्त जनमेजयसाठीच केला जाईल असा यज्ञ एरव्ही

कोणी करत नाही.”

यज्ञाची सारी सामग्री जुळवण्यात वाली, यज्ञशाला बांधल्या गेल्या, आवश्यक ती सारी व्यवस्था मोठ्या वेगाने सुरू झाली त्याचवेळी भविष्य जाणून लोहिताक्ष नावाचा एक वृत्त सांगू लागला की, एक ब्राह्मण येऊन या यज्ञात बाधा आणणार आहे. पण जनमेजयाने त्याच्या या चेतावणीकडे लक्ष न देता, अलट आदेश दिला की, यज्ञ पुरा होईपर्यंत या लोहिताक्षला यागशालेत प्रवेश करू देऊ नये. यानंतर आपली पत्नी वपुष्ठा हिच्यासह जनमेजय यज्ञ सुरू करण्यासाठी यज्ञमंडपात आला. या यज्ञाचे ‘होता’ चन्द्रभार्गव, ‘जठरपु’ विंगल व ‘श्रुद्गता’ कोसु असे होते. यांनी यज्ञ सुरू केले. हजारोंच्या संख्येने सर्प तेथे आकृष्ट होऊन यज्ञकुंडात भस्ममात होऊ लागले. सर्प जाति नष्ट होण्याची वेळ येऊन ठेपली

२. राजा ययाती कथा

तत्कालीनयुगीन होअून इन्दाच्या आश्याला भेला त्याला आशवासन देत इन्द्र म्हणाला, “ब्रह्माने अमोदरच सांबून ठेवलेलं आहे की, कुच्चस्तराच्याकाही सर्पांना या यज्ञापासून भय नाही तेव्हा तू मुळीच बिभू नकोस. इथे माझ्याजवळच रहा. तुझ्या संरक्षणाची जबाबदारी माझी!”

इकडे प्रपंथा हा विनाश पाहून वसुकीला फार वाईट वाटले. तो आपली बहीण जरत्कारू हिला म्हणाला, “अशी काही दुर्घटना घडू नये म्हणूनच आम्ही तुझा विवाह जरत्कारू ब्राह्मणाशी करून दिला. तू लाबळतोब आपला पुत्र आस्तिक याला पाठवून थंड थांबव, नाही तर अनर्थ होईल.”

मातेच्या कथनानुसार आस्तिक सर्पसत्र यज्ञाच्या मांडवात पोचला प्रथम स्वस्तिवचन वगैरे केल्यानंतर त्याने राजा, कृत्तिकेज व अग्नि यांची पूजा केली त्याची प्रशंसा करणारे श्लोक म्हटले आस्तिकाची ती बालमूर्ती पाहून जनमेजय फार प्रसन्न झाला, “हा दिसायला लहान बावळ असला, तरी मोठा ज्ञानी दिमतीय त्याला हवा तोवर देण्याचा मी निश्चय केला आहे.” असे जनमेजयाने सर्व सदस्यांना सांगितले

आस्तिकने ‘हा यज्ञ तांबडलेख इथेच थांबवा’ असा जर मागितला, ‘सर्पयज्ञ थांबवण्याऐवजी दुसरे काहीही जाण’ असे जनमेजयाने म्हणूनही अस्तिकबरो त्याचा काहीही परिणाम झाला नाही. त्याने यज्ञ थांबवण्याचाच आग्रह धरला. तेंव्हा अन्य सदस्यांनीही राजाला ‘आपले वचन निभावण्या’चा सल्ला दिला; अन् अशा प्रकारे सर्पसत्र यज्ञ बंद पडला

जनमेजयाने सर्वांना दक्षिणा देऊन त्यांचा सत्कार केला. वेदव्यास इतक्यात आपल्या शिष्यासह तेथे अले, वैशंपायनाने जनमेजयाला त्याचे पूर्वज पांडव यांची कथा सविस्तर सांगितली.

भरतवशाचं मूळ पुरुष होते वैवस्वत, वं अदितीचे नातू होत. वैवस्वताची कन्या इला हिचा पुरुष हा पुत्र होता, पुरुषा व बुर्वशी यांना सहा पुत्र झाले, आयु हा त्यांच्यापैकीच

एक त्याचा पुत्र होता नमुष. वा महिषालाही सहा पुत्र झाले, त्यातला ययाती हा दुसरा. अश्वपति हा तपस्विसाठी अरण्यात निघून गेल्यामुळे पुढे ययातीने राज्यभार वाहिला.

ययातीच्या शासनकालात वानवाचा गुरू शुक्र हा होता. येन व वानव यांच्यात भी युध्दे चालत, त्यात काही दानव मारले जात परंतु आपल्या संजीवनी मन्त्राच्या साहाय्याने शुक्राचार्या त्यांना पुन्हा जिवंत करीत. देवांचे गुरू बृहस्पती यांच्याजवळ ग्रात्र ती विद्या नव्हती म्हणून देवांनी बृहस्पती पुत्रकचयाला संजीवनी मन्त्र शिकून घेण्यासाठी शुक्राचार्याकडे पाठवले

कचाने शिष्य म्हणून शुक्राचार्याची रूप सेवा केली. आणि त्यांची कन्या देवयानी हिला आपल्या मृदुभाषणाने आनंदित करत तो आपले दिवस घालवून गेला. कच हा बृहस्पती-पुत्र असल्याचे कळल्यावरून दानवांनी कच गुरूच्या भायी चरावयास घेऊन गेला असता त्याला मारून टाकले, अन् त्याच्या शरीराचे तुकडे तुकडे करून टाकले. ते कळल्याबरोबर शुक्राचार्यांनी संजीवन मन्त्राने त्याला पुन्हा जिवंत केले. पुन्हा एकदा तो असाच देवयानीसाठी फुले आणायला गेला असता, संधी साधून दानवांनी त्याला मारून समुद्रात फेकून दिलं. देवयानीला ते कळल्यावर ती विलाप करू लागली, व पुन्हा एकदा शुक्राचार्यांनी त्याला जिवंत केले.

दानवांनी संधी साधून त्याला पुन्हा एकदा मारून टाकले व जाळून त्याचे भस्म केले. ते भस्म त्यांनी मखित मिसळले व ती बुक्राचार्यांनाच प्यायला दिली. यावेळी त्यांनी कचाला जिवंत केले, तंज्हा तो त्यांच्या पोटात होता. नाश्लराजाने बुक्राचार्यांना संजीवनीमन्त्र कचाला शिकवावा लागला. नंतर त्यांनी त्याला आपले पोटात बिलून बाहेर यायला सांगितले व नंतर मंत्राने स्वतःला जिवंत करायला सांगितले. कचाने शुक्राचार्यांनी सांगितल्या प्रमाणे सर्व केले.

आता कचच्या भुद्देश सफल झाला होता योग्य संधी पाहून त्याने आपल्या गुरूजवळ परत जाण्याची परवानगी मागितली.

देवयानी म्हणाली "माझ तुझाच प्रेम असल्यामुळेच मी तुला दर वेळी जिवंत करवतं तू माझ्याशी विवाह कर."

कच म्हणाला, "तू माझ्या सुरुची कन्या, माझी भगिनी आहेस, तुझ्याशी विवाह कसा करू शकेन?"

तव्हा रागावून, "अस आहेहोय? मग तुला मिळालेला संजीवनी मन्त्रही तुझ्या अुपयोगी पडणार नाही." असा देवयानीने त्याला शाप दिला.

आता कचानेही तिच्यावर रागावून शाप दिला की, "कोणीही ब्राह्मण तुझ्याशी विवाह करणार नाही."

वृषपर्वा हा वनबाचा राजा होता, त्याला शर्मिष्ठा नावाची एक कन्या होती, एके दिवशी देवयानी अन्य सव्ह्यांना बराबर घेऊन वनविहाराला गेली, त्याला एके ठिकाणी एक सरोवर दिसले, तेव्हा त्या सर्वजणी आसपली वस्त्रे बुतारून ठेवून जलक्रीडा करू लागल्या, इतक्यात ज़ोराचा बास येऊन किनाऱ्यावरील वस्त्रे भुडू लागली, ते पाहून त्या भराभरा घाण्याबाहेर येऊन इकडे तिकडे लुडालेली वस्त्रे गोळा करून नेसू लागल्या, त्या गडबडीत शर्मिष्ठाने चुकून देवयानीची साडी नेसून घेतली, ते पाहून देवयानी रागाने तिला म्हणाली, "अग राखली, मी ब्राह्मण कन्या आहे, मी नाही तुला साडी घेतणार, माझी साडी तू का नेसलीस?"

पार्श्वेना

"भिकारही वृंठची 'बलाच रमावनेस काय' तुझा बाप तर माझ्या बाबांच्या जिवावर मगतो, आसल्याच आभयाने तर रहातेस तू, माझी माडी नसल्याने तुझा अवमान हातो काय?" असे म्हणत रागाने सदसदनाच्या शर्मिष्ठेने देवयानीला जवळच्या बिहिरीत टाकून दिले जे जे जायत्या मळामळीत ती लपून लपून गेली

साड्या वेळाने राजा ययाती तेथे आला, शिकार करता करता दमून लोपाणी पिण्यासाठी बिहिरीजवळ आला, जाल ओकावून पहाता त्याला देवयानी बिनली, ययातीने तिला, "तू कोण माहेस? बिहिरीत कशी पडलीस?" विचारले

"मी दानवाचे मुठ शुक्राचार्य यांची कन्या असून माझे नाव देवयानी आहे. चुकून मी विहिरीत पडले. बाहेर काढा ना मला." असे म्हणत तिने आपला हात पुढे केला.

ययानेने ही आपला अजब हात पुढे करून तिचा पुढे आलेला अजब हात पकडला. बतिला बाहेर काढले, व तो निघून गेला.

इतक्यात घूर्णिका नावाची एक दासी तिला शोधत तेथे आली. पण देवयानी तिला म्हणाली "मी आता वृषपर्वाच्या राज्यात मुळीच पाय ठेवणार नाही. शर्मिष्ठेने माझा बोर अपमान केलाय. तू जाऊन हे माझ्या बाबांना साग."

ययाने कळताच शुक्राचार्य ततडीने तेथे

आले. त्यांनी विचारले, "शर्मिष्ठेने तुला विहिरीत ढकलावे असा तुकाय अपराध केलाय तिचा?"

देवयानीने सारी हकीकत व शर्मिष्ठेचे बोलणेही पित्रवाला सांगितले. शुक्राचार्य म्हणाले, "या जगात तुम्राशियाय माझे आहे तरी कोण? मीही नाही आणार वृषपर्वाच्या नगरात."

सर्ववृत्तांत कळल्यावर राजा वृषपर्वास्वत शुक्राचार्याकडे येऊन म्हणाला, "तुम्ही दोघांचे काय करत आहात? नला न नगरात."

"तुम्हा लोकांची वर्तणूक कसा पसंत नाहीय. तुमच्या माणसांनी माझा शिष्य कळयला अनेकदा भाकून टाकलेय. आता तुमच्या कन्येने माझ्या देवयानीला विहिरीत ढकलून मारायचा प्रयत्न केलाय मला मुळीच तुमच्याकडे रहायचं नाही." शुक्राचार्य क्रोधाने म्हणाले.

वृषपर्वांनी खूपदा याकला केली, त्यांचे पाय धरले; तेव्हा शुक्राचार्य म्हणाले, "माझ्यामुलीने कबूल केलं, तरच मी ययला तयार आहे." तेव्हा देवयानीने एक अट घातली, त्या अटीनुसार शर्मिष्ठा व तिच्या मस्त्र्याथानी देवयानीच्या दासी वनायचे कबूल करायला हवे. वृषपर्वांनी ती अट मान्य केली अन् दासी वनून शर्मिष्ठा देवयानीचे कडू बोल सहन करू लागली. शुक्राचार्यामुळे दानवलोकांचा सूप मोठा लाभ होत असल्याने हे सारे सहन करणे त्यांना भाग्यच होते.

एकदा देवयानी शर्मिष्ठा व सर्वसंख्यांना पुर्वी चढलेल्या प्रसंगान्या ठिकाणीच घेऊन गेली. त्याही वेळी ययानीतय शिकरीला आला होता. त्या भवजणींना पाहून त्याने विचारले, "तुम्हा कोण?"

देवयानीने त्याला त्याचे नाव व जात विचारली अन् म्हटले "ज्याने मला आपल्या हाताचा आधार देऊन विहिरीबाहेर काढले, ते आपणच ना? त्याच दिवशी आपला विवाह ठरलेला आहे. आपण तेव्हाच माझे पाणिग्रहण केले ना? त्या क्षणामसुनच मी आपणाला पति मानत आले आहे."

एका ब्राह्मण कन्येशी विवाह करायला ययातीला संकोच वाटत होता परन्तु शुक्राचार्यांनी या विवाहाला संमत दिली. विवाह मोठ्याचैभवाने साजरा झाला. शुक्राचार्य व दानवांनी दोघांनाही बहुमूल्य भेटा दिल्या. देवयानी शर्मिष्ठा व अन्यदोन हजार दासी बरोबर घेऊन आपल्या पतिगृही-ययातीकडे-गेली. शर्मिष्ठा व दासींची रक्षाप्याची साथ ययातीने अशोकवनात केली.

देवयानी व ययाली यांना यदु व सुर्वस नावाचे दोन पुत्र झाले.

काही काळानंतर शर्मिष्ठेला आपल्या दीन स्थितीबद्दल फार दुःख वाटू लागले. परंतु वनून तिचा विवाहही झाला नव्हता. अन् इकडे देवयानी तर दोन पुत्रांची माताही झाली होती. तिने विचार केला की, "देवयानीजर ययातीशी

विवाह करू शकते, तर मीही त्याच्याशीच विवाह का करू शकत नाही?"

एके दिवशी ययाती अशोकवनात आला असता त्यांना आपली दैन्यावस्था सांगून शर्मिष्ठा म्हणाली, "महाराज, आपण माझ्या मालकिणीचे पति आहात, तसे माझेही आहात, पली म्हणून आपण माझा स्वीकार करावा."

शुक्राचार्य क्रोधित होतील अशी भोती मनात असूनही ययाती शर्मिष्ठेचा अस्वीकार करू शकला नाही, लपून छपून तो तिला भेटत राहिला अन् त्याला द्रव्य, अनुच पुरुषावाचे तीन पुत्र झाले.

शर्मिष्ठा मावा वनल्याचे देवयानीला कळले अन् तिने येऊन शर्मिष्ठाला विचारले, "सर्वजण

म्हणतात की तू मोठी शीलवती अन् पतिव्रता वगैरे आहेस; तुझा जन्म मोठ्या घराण्यात झालेला आहे. पण विवाह न करताच तू आई कशी झालीस हे तर सांग. मुलं कशी झाली तुला?"

लजेने आपले वस्तूक झुकवून शर्मिष्ठा अुनरली, "मी ऋतुमान करत असताना एका मलमूवीने मला पुत्रदान दिले."

"तो मुनि कोण? काय नाव आहे त्याच? कोणत्या जातीचा आहे तो?" देव्यानी प्रश्न विचारत सृष्टली

"त्या महानुभावांचे तेज पाहून त्यांना काही विचारावेस मला बघलेच नाही." शर्मिष्ठाने सांगितले.

देव्यानीचे एवढ्याने समाधान आले नंतर एकदा देव्यानी व ययाती दोघे मिळून शर्मिष्ठेच्या निवासस्थानी आले. त्यावेळी खरी ऋषिदेव्यानीच्या लक्ष्मण झाली, शर्मिष्ठाची मुले व ययातीच्या रूपात खूपच साम्य आढळले तिला. तिने कडक स्वरात मुलांना त्यांच्या

प्रित्याब्दून विचारले, तेव्हा त्यांनी ययातीकडे बोट दाखवले.

त्याघणी शर्मिष्ठाला अपशब्द बोलत देव्यानी म्हणाली, "अग राक्षसिणी, माझपच नाश करायला बुडलीस होय?"

जराही सकोच न करता शर्मिष्ठा म्हणाली, "मी कोणताही अपराध केलेला नाही. तुला महाराज बसे आवडले, तसे मलाही आवडले, तू माझ्यापेक्षा मोठी आहेस, वाढाण आहेस. म्हणून मी तुला आदर करते. पण हे तर राजर्षि आहेत. म्हणूनच मी म्हटलं की, ही एका ऋषीची मुल आहेत."

आता देव्यानी रागावून ययातीला म्हणाली, "तुम्ही माझ्याशी कपट केलेत, फसवलेत मला. मी आता तुमच्याजवळ रहाणार नाही." तिने सरळ आपल्या प्रित्याकडे जाऊन घडनेने सारे सांगितले.

शुक्राचार्यानी क्रोधित होऊन ययातीला, "तुलाबडतीव वृध्द होणाले" असा शाप दिला.

क्रमशः

चान्दोबाच्या बातम्या

मिळत अस, पण या नूतन 'आम्बदेवी' ने एकाने दिवसात आपल्या वाईनाषांना घनवान बनवून टाकले, त्या दोघांनी ठरवतं आहे की प्रथम 'आम्बदेवी' ला वेळून मकेची यात्राकरायची अन् नंतर तिच्यासाठी एक नवीन घर खरेदी करायचे.

पहिला धोडा

इतिहासपूर्व काळातील डायनोसॉर्स नावाच्या राक्षसी घालींची अंभूरूपात परिवर्तिव झालेली अंडी काही ठिकाणी सापडत अहल्याबद्दल आपण वाचले आहेच. अमेरिकेच्या पॅर या प्रान्तात गेल्या एप्रिलमध्ये ३,००,००० वर्षांपूर्वीच्या धोड्याचा असाच एक सापळा सापडलेला आहे. शास्त्रज्ञांचा दावा करा ठरला तर धोड्याच्या हातांचा हा सापळा सर्वात प्राचीन असा सापळा असेल

व्हा लाख जिने

चिन्मयानन्द हे एक भारतीय आध्यात्मिक गुरू होते. ते माता न्यूयॉर्कचे रहिवासी बनले आहेत त्यांनी आत्मीचे प्रतीक असे मानले गेलेल्या. दहा लाख कमुतरांचे निच रेखाटले आहे. पिन्की रोपात असताना रेवाटलेले हे निच त्यांनी रशियाचे पूर्वीचे अध्यक्ष योवजिन्हा यांची पत्नी रैजा हिला समर्पित केले चिन्मयाचे असे म्हणणे आहे की, 'हे निच म्हणजे माझ्या छुट्याची प्रार्थना आहे.'

आम्बदेवता

अन्धमधोल एका दरिद्री दाम्पत्याच्या पंढी जन्मलेली मुलगी कोट्यवधींची मातृकीय झाली! हे कसे काय चक्रे? मरिअय बलामारने इरादलमधोल टेलभाविन नवरातील एका रम्पितळात बसली नवातच्या मुलीला जन्म दिला. त्याच वेळी इसाइलमध्ये 'आम्बदेव' नावाची नवी लॉटरी सुरू झाली पिता जलामारने आपल्या नूतन वर्मकाच्या नावे एक टिकिट खरोदले. लॉटरी होती १ ०००,००० संकेलची म्हणजेच ३,३०,००० अमेरिकन डॉलर्स इतक्या किंमतीची. जलोलच्या मातापित्यांना येकारीमुळे कतापर्यंत फक्त येकारीप्रताच येकारीमुळे कतापर्यंत फक्त येकारीप्रताच

राघव हा एक शेतकऱ्याचा मुलगा होता. शेतकऱ्याचे आपल्या मुलावर काडीइतकेही प्रेम नव्हते. तो त्याला फार वाईट वागणूक देई. मत्तीने तो राघवकडून शंतीचे खूप काम करून घेई; घरचे कामही बरेचवे त्याच्याकडूनच करवले जाई. राघव सारी कामे खूप नीटनेटकेपणाने भराभर भुरकी पण अप्रयोग काय? त्याने कितीही काम केले, अन् ते कितीही छान केले, तरी त्याची कधी प्रशंसा होत नसे. सुलट तो जितके भराभर काम करी, तितके अधिकारिक काम त्याच्यावर लादले जाई. व तो विचारा ती सर्व कामे करी.

राघवच्या गावातच रामी नावाची एक गरीब मुलगी रहात असे. ती सोठीतरतरीत अन् बुद्धिमान होती. दोघांचे एकमेकावर प्रेम होते. तिच्याशी विवाह करायचा आपला विचार राघवने पित्याजवळ प्रकट केला.

“तुला खायालण्यायला घालणं जडजडतय मला, अन् मग लग्न करायचंय होय तुला? हे बर अशक्यच आहे. तू स्वताचलंवी होशील, स्वतःच्या पायांवर उभा राहशील तेव्हा पाहू. सध्या मुकाट्यानं काम कर आपलं!” पित्याने स्पष्टपणे बजावले राघवला

‘जायाबरोबर राहून फुकटची वेगारी करत रहाय्यापेक्षा दुसरीकडे कुठे काम करणं बरं! थोडेफार पैसे वाचवून आपला निराळा स्वतः ससार चालवता येईल.’ असा विचार करून घरात नसंगताच राघव गाव सोडून निघून गेला. तो कामाच्या शोधात बाहेरगावी जात आहे, ही गोष्ट फक्त राखीलाच ठावूक होती.

गाव सोडून जंगलातून जात असताना राघवला डोक्यावर लाकडांची मोठी घेथून जात असलेली एक म्हातारी दिसली.

“आजोबाई, म्हालाच्या आहात तुम्ही

आजो कस न्याल इतक्या दूर? ला ती मोठी मा-
झा डोक्यावर, मी घेथून येतो तुमच्याबरोबर.”
राघव इतकंन पुढे येत तिला म्हणाला.

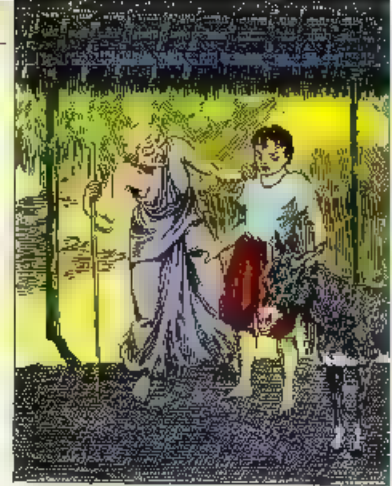
“कुठून आलास बेटा तू? नाय काय तुझं?
कुठं गियालायस?” राघवच्या डोक्यावर आजो
लादत म्हातारीने चौकशी केली.

आपली सारी हकिकत आडपळत न ठेवता
तिला साधून राघव म्हणाला, “कुठं काय
शोधान म्हणून बाहेर पडलोच. थोडे पैसे जमले
की गावी वाचून राभीशी लग्न करणार आहे
मी.”

“मग बाणवी कुठे जायची काम जरूर?
माझ्याच घरी बर नस काम! राहशील तितके
दिवस घायलाप्यायालाही घाबोत मी. तू गावं
जायला निघशील तेव्हा जमेल तितके घन देईल
मी तुला!” म्हातारीने सुचवले.

“हां, हे बरंच आजी! तुझ्यासारख्या
म्हातारीची सेवा करून काही पुण्यही पदरात
पडेल माझ्या!” राघवने कबुली दिली.

राघव म्हातारीकडे राहिला. तो निव्या
जनावरांना चारा घाली, त्यांना पाणी पावून
आणी अन् घाराही काढी. जरूर तेव्हा तो
जंगलात जाऊन म्हातारीसाठी नाकडफाटा जमा
करून आणी. एक वर्ष आनन्दात म्हातारीची
सेवा करत चालवले त्याने. काम करताना त्याने
कधीही बाळस केला नाही. सारी कामे तो
माठ्या श्रद्धेत करी. म्हातारीही त्याला तीन
वेळा प्रमाने भरपूर खाऊ घाली. एक वर्ष

आल्यावर म्हातारी राघवला म्हणाली, “वर्षभर
तू छानच आपलं वचन पाळलस, अकास काम
केलस. मीही तुला म्हटलं होतं की तू परत
आशील तेव्हा थोडेफार तुला नकी देईन
माझ्याजवळ जे गाढव आहे ते तू घेथून जा अन्
आरामात आपलं आयुष्य घालव.”

हे ऐकून राघवचा चेहरा पडला. ‘गाढव
घेथून काय करणंयच? त्याला आपण खायाला तरी
काय घालणार? एकाद्या परटाला विकलं, तर
आपल्याला तीन-चार रुपये मिळतील. पण ते
घेथून जाऊन बायकोला कसा सुखी ठेवू शकेन
मी?’ त्याला अस वाटले की म्हातारीने फसवलं
आपल्याला!

त्याचा निराळा बेहदा पाहून म्हातारीला हसू

आने, ती म्हणाली, “बेडा कुठला! इतके दिवस मी तुझ्याकडून काम करवून घेतलं. मग काय एक साधं गाढव देखून स्वामिनी करीन तुज्या मी? त्याने दोन्ही कान घळून बघेच, अन् बघ काय होतंच ते!”

कान ओळव्यावर मग ‘हॅड हॅड’ करू लागले, अन् जोपर्यंत ते असे ओरडत राहिले, तोपर्यंत त्याच्या तोंडातून हिरे अन् मोती बाहेर पडत राहिले. राखवला ते पाहून फारच हर्ष झाला, अन् म्हातारीला प्रणाम करून गाढवासह तो आपल्या गावची वाट चालू लागला.

भावता बालता संध्याकाळ झाली. तो ज्या गावापर्यंत गेला होता तेथेच राख काढायची असे ठरवून त्याने एका म्हातारीच्या घराचे द्वार

ओठावले. “बाजो, आज रात्रीचं भोजन तुझ्याकडे करून, राख इथेच घालवून बुड्या सकाळी आपल्या घरी निघून जाय म्हणतो.” राखवने विनंती केली.

म्हातारीच्या मुलाने गाढव एका झाडाला बांधले. जेवण झाल्यावर राखव झोपणार, इतक्यात म्हातारी म्हणाली, “बाळा, तू कदाचित् पहाटेच निवशील, तेव्हा जेवणाची किंमत एक अशर्फी आपताच देखून टाक ना!”

“बाव आजी, आता देतो आणून.” असे म्हणून राखव बाहेर गेला अन् गाढवाचे कान त्याने चांगले जोराने ओढले. त्यावर ‘ही ही’ करत गाढवाने बरेच हिरे-मोती बाहेर काढले.

राखवने आत येऊन म्हातारीच्या हातावर दोन हिरे ठेवत म्हटले, “हे देव बाजी; तुझ्या बुपयोगी पडतील छान.”

म्हातारीच्या मुलाने हा सारा प्रकार पाहिला होता. राखव झोपल्याबरोबर तो झाडाला बांधलेले गाढव दूर घेऊन गेला अन् त्या जागी तेवढ्याच आकाराचे एक दुसरे गाढव त्याने बांधून ठेवले. नंतर राखव जवळ बसलेले हिरे-मोतीही त्याने घोरून घेतले.

पहाटेच गाढवावर चढून बसून राखव आपल्या गावी पोचला. मित्याला सारी हकिकत सांगून तो म्हणाला, “बाबा, तुम्हीच त्याचे कान ओढून पहा. म्हणजे समक्षच काय ते कळेल.”

मुलाने समित्तल्याप्रमाणे शेतकऱ्याने करून पाहिले. गाढवाने ‘ही ही’ केले, पण हिरे-मोती

ओक्याचापा ऐवजी त्याने आपल्या मागल्या पायाने शेतकऱ्याच्या तोंडावर एक सणसणीत लाय मारली.

“बाई! गाढव कुठचा! तुला कुणीतरी चांगलं बनवलंय. चल, चालता हो माझ्या पुढून.” असे म्हणून खूप शिब्या देत त्याने राखवला हाकलून दिले.

आपल्याला कोणी कधी फसवले, हेच जिव्याच्या राखवना कळेल! तो पुन्हा कामाच्या शोधात निघाला. रस्त्यात जंगल लागले. तेथे त्याला एक सुतार लाकडे कापून नेत असलेला त्याला दिसला. “काका, तुम्ही क्यानं मोठे आहात. कुठकर ही लाकडे डोक्यावरून न्याल? मी चांगला तरणा, घडघाकट आहे. द्या माझ्याकडे ती मी तुमच्या घरापर्यंत येऊन

पोचवून देईन.” राखव सुताराला म्हणाला.

सुताराने ही त्याची सारी हकिकत विचारून घेतून, वर्षभर माझ्याकडे काम केलंस, तर योग्य असे काही देईन असे म्हणून राखवला आपल्या घरी नेले. राखवने एक वर्षभर सुताराला त्याच्या कामात खूप मदत केली. तो जेव्हा परत जायला निघाला, तेव्हा त्याच्या हाती तांब्याची एक थाली देत सुतार म्हणाला, “ही सामान्य थाली नव्हे. तिला ‘थाली, मला जेवण दे,’ असे म्हणालास, की ती तुला पंचपक्वान्नांनी भरलेलं जेवण देईल.”

राखव लगेच थालीसमोर बसून, ‘थाली, मला जेवण दे,’ असे म्हणाला अन् ताबडतोब थाली भरून सुग्रास भोजन त्याच्यासमोर हजर झाले! पोटभर खाऊन, सुताराला नमस्कार

करून राघव आपल्या घराकडे निघाला.

भागच्या वेळेप्रमाणेच वाटेत तो त्या म्हातारीकडे गेला अन् म्हणाला, "आजी, रात्र झालीय; आज रात्री मी तुझ्याकडे झोपेन."

"जेवण नाही बाबा, संपून गेलं सगळं." म्हातारी म्हणाली.

"आजी, जेवण नकोच आहे मला! ते देशारी थाळी आहे माझ्याकडे!" असे म्हणत राघवने झोळीतून थाळी काढली वन् म्हणाला, "थाळी, जेवण दे मला." थाळी पंचपक्कांसोबत सर्व पदार्थांनी इतकी भरून गेली, की म्हातारी, तिचा मुलगा वगैरे सर्वांनी पोटभर खाऊनही पदार्थ बुरलेच!

राघव राजी जेव्हा डारडूर झोपला, तेव्हा

म्हातारीच्या मुलाने ती थाळीही चोरली अन् तिच्या जागी तसलीच दुसरी थाळी ठेवली.

दुसऱ्या दिवशी राघव धरी पोचल्यावर म्हणाला, "बाबा, यावेळी पहा मी काय आणलेय!" अन् थाळी बाहेर काढून तो म्हणाला, "जेवण दे थाळी." पण थाळी रिकामीच राहिली! तो पुन्हा पुन्हा 'जेवण' असे बोरडला तरीही ती रिकामीच राहिली.

आता राघव पुन्हा काम शोधायला निघाला. वाटेत त्याला एक नाला दिसला. त्याच्या किनाऱ्यावरील झाड एक म्हातारा आपल्या कुऱ्हाडीने तोडत होता.

"का बरं ते झाड तोडाय आजोबा?" राघवने त्याला विचारल्यावर त्याला कळले की साडाच्या खोडाचा पुलासारखा अुपयोग करून म्हातार्याला पलीकडे जायचंय.

"माझ्या हाती द्या ती कुऱ्हाड आजोबा!" असे म्हणून राघवने ते झाड पाडून त्याचे सोड पुलासारखे त्या नात्यावर आडवे टाकून दिले.

म्हातारा राघवला म्हणाला, "अरे बा! खूप मदत जाली बाबा तुम्ही! आता मीही तुला त्याबद्दल एक बक्षिस देतो." अन् म्हातार्याने साडाच्या फांदीपासून एक सुरेख सोटा बनवून राघवच्या हाती दिला.

त्याची काही जरूर नसूनही राघवला म्हातार्याला नकार देवक्या. म्हातारा म्हणाला, "हे बघ बेटा, हा साधा सोटा नव्हे; जाडूचा आहे तो! तुला कुमाला मिटून काढायचं असेल,

तर त्याला सांग; म्हणजे तू 'पुरे' म्हणेपर्यंत त्या माणसाला हा बदलत राहिल. छान अुपयोग होईल तुला याचा."

आश्चर्य वाटून राघव सोट्याला म्हणाला, "सोट्या, हवेला बडव." त्या बरोबर सोटा त्याच्या हातातून सुटून हवेतच आडवेतिडवे प्रहार करू लागला. त्याला 'पुरे' म्हणून सोटा हातात घेऊन राघव आपली वाट चालू लागला. आता पर्यंत त्याने ओळखले होते की आपले गाढव आणि थाळी यांची अदलाबदल त्या म्हातारीच्या बरीच झाली आहे. काही निश्चय करून राघव सरळ त्या म्हातारीच्याच घरी गेला.

"काय आजी, बरी आहेस ना? अन् तुम्हा मुलगा कसा आहे? तोही मनेत असेल ना?" राघवने विचारले.

म्हातारी ओळख न दाखवता म्हणाली, "तुला कधी पाहिल्याचं मला तर काही आठवत नाहीय?" तिचा मुलगाही तिला साथ देत म्हणाला, "हो, कधीच पाहिलं नाही आम्ही कुला!"

"माझं गाढव अन् थाळी तुम्हीच चोरलीत. आता पटतेय का ओळख?" राघवने पुन्हा विचारले.

म्हातारीचा मुलगा वेड पांघरत म्हणाला, "कुठलं गाढव अन् थाळी?"

आता मात्र राघव आपल्या सोट्याला म्हणाला, "याला बडव सोट्या!"

ताबडतोब सोटा हवेतून गरगरत येऊन म्हातारीच्या मुलाला चांगला बडवू लागला. बरोबरच आहे, 'चोमारा'च्या देवाला खेट्याचीच पूजा हवी!

"समा कर बेटा, याच्या हातून चूक झाली. आम्ही तुझ्या वस्तु चोरल्या. आपल्या वस्तु परत घे अन् माझ्या मुलाला वाचव." असे म्हणत म्हातारी गयावया करू लागली. तिची दया येऊन राघवने ही आपला सोटा मागे घेतला.

गाढव व थाळी घेऊन राघव ताबडतोब आपल्या गावी परत फिरला. त्याने रामीशी विवाह केला, अन् आरामात राहू लागला. त्याचा वापही आता त्याच्यावर प्रसन्न झाला.

दायगा - दायरक्षी

रंगापुरचा रंगा मोठा रागिट होता. एवढ्या-तेवढ्यासाठी बायकोला शिब्या देई. त्याची बायको सीता विसराळ होती. त्यामुळे तिच्या हातून चुका होतच. रंगा आपला राग आवक शकत नसे. पुसत्या काही लोकांनी ही त्याला उपदेश करून पाहिला, पण कुणाला ही रंगाला सुधारण्यात यश आले नाही.

रंगा जेव्हा बायकोवर रागावून तिच्या शिब्याची लापोली वाहे, तेव्हा शेजार-पाजारचे लोक ऐकत नि हसून गप्प बसत. बायको बिचारी निमूटपणे नवऱ्याच्या शिब्या ऐकून घेई, कसून करून करणार काय? सर्वासपोर आपला अपमान तिला असहा होई. पण नवऱ्याच्या रागाला प्रतिबंध घालण्याचा काही उपाय तिला सुचत नसे.

एक दिवशी संध्याकाळी तो शेताकडून घरी आला नि त्याने बायकोला विचारले - "सकाळी

जाता जाता दोन-तीन वेळा मी कपडे घुवायला सांगितले होते. तू ते घुतलेस का?"

"विसरले!" म्हणून ती स्वतःचाच दुवण देऊ लागली. रंगाचा राग अतावर झाला. "विसरायची तर तुला सवयच आहे. मी सकाळीच तुला सांगितले होते की मला संध्याकाळी लक्षाला आणवय. स्वच्छ धुतलेले कपडे मला लागतील. बार्डसाहेब बिसरून गेल्या! हे मळके कपडे घालून गेलो तर लोक काय म्हणतील? याशी किती नालस्ती होईल तिचे? तुझ्याशी लग्न केले त्याची शिक्षा भोगतोय ज्ञान! केवढा अपमान सहन करावा जायेल मला! तू म्हणजे मला एक शाय आहेस!" जोरजोरात रंगा ओरडू लागला.

रंगाचे हे ओरडणे ऐकून आसपासचे लोक आपल्या घराबाहेर पडले आणि हातमाशा पाहून गेले. सीता नवऱ्याच्या या बडबडीमुळे काही

झांनी. सर्वासमक्ष आपला अपमान तिला असहा झाला. नकळत तिच्या डोळ्यातून अश्रू वाहू लागले.

त्या अवस्थेत ही तिने नवऱ्याला शांत करायचा प्रयत्न केला. ती म्हणाली - "लग्न तर उद्या आहे ना? तोपर्यंत धुऊन टाकीन मी. सकाळ पर्यंत बाळून जातील, धुतलेले कपडे घालून तुम्ही लग्नाला जाऊ शकाल."

बायकोच्या या बोलण्यावर रंगाचा राग शांत झाला नाही. तो म्हणाला - "तुझ्याशी बाणखी काही बोलण्याची सोय नाही. काही नकोत ते कपडे घुवायला. हे मळके कपडे घालूनच बार्डन लग्नाला, पाहू काय तमाशा होईल तो. मग तुला मोठा आनंद होईल नाही?" असे बोलून तो घरातून बाहेर पडला.

रंगा बाहेर गेल्यावर शेजार-पाजारच्या दोन-तीन घरातल्या बायका तिच्यापाशी आल्या नि म्हणाल्या - "सीता, तुझी कीच कटवीशी वाटते. तुझी परिस्थिति पाहून बार्ड वाळे. जगात कुठल्याही बार्डलादनके कष्ट होत नसतील, एवढा अपमान सहन करून तुजगतेस कशी कोण जाणे! तुझा नवरा म्हणजे अयदी दुर्वासचा अवतार आहे. असल्या रागिष्ठ नवऱ्याबरोबर तू आपला संसार कसा चालवतेस? तुझ्या जागी आम्ही आसतो तर अल्हाल्या करून मोकळ्या झालो असतो." सहानुभूति दाखवीत या बायकांनी सीतेला भडकावले!

सीतेला वाटले पा शेजारणी सांगताहेत ते ठीकच आहे. माता आपण या नवऱ्याबरोबर रहायचं नाही असा तिने निर्णय घेतला. तिला वाटले की बायल्याला आत्महत्येचाचून अन्य मार्ग नाही. तिने आपल्या नवऱ्याला एक पत्र लिहून ते पलंगावर ठेवले आणि घराबाहेर पडली.

संध्याकाळी रंगा लग्न-घरून परत आल्यावर बायकोचे पत्र त्याने वाचून पाहिले. त्याच्या सर्व अंगाला प्रभु फुटला. गाव भर तो बायकोला शोधत राहिला. ती त्याला कुठेही दिसली नाही. तिचे प्रेत ही कुठे आढळले नाही.

शेवटी घाबरत ती तिच्या माहेरी गेली. सासरा परंघास बाहेरच बसलेला होता. रंगाने

बायकोचे पत्र त्याच्या हाती दिले नि ओकसा - बोधी रडू लागला.

परंध्यामने संपूर्ण पत्र वाचले नि म्हणाला - "जावईबापू, तुम्ही लश्चाला गेल्यानंतर बहुतेक हे पत्र तिने लिहिले असेल. याचा अर्थ बसा की आत्महत्या केली असली तर तिने कालच केली असेल. पण घरात तर सीतेसारखी दिसणारी एक मूलगी आता दिसत आहे. ती सीता आहे की तिचं प्रेत?"

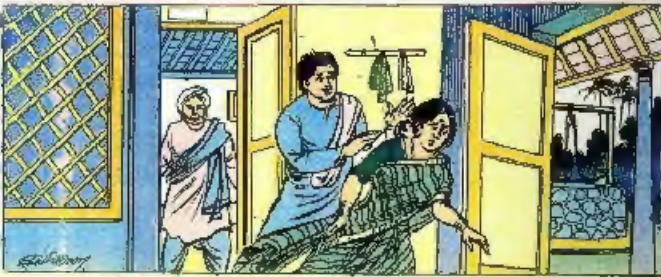
एवढ्यात सीता घरातून बाहेर आली. तिने वडिलांच्या हातात आपलं पत्र आणि जवळच बसलेल्या नवऱ्याला पाहिलं. काहीसं आठवत ती म्हणाली - "मी पण कशी विसराऊ आहे! आत्महत्या करण्यासाठी घराबाहेर पडले आणि येऊन बसले माहेरी! असल्या रागीट नवऱ्या बरोबर संसार करणं आपल्याला मुळीच नमणार नाही." असं म्हणून ती विहिरीकडे धावत सुटली.

रंगाने ताबडतोब तिला घरलं नि म्हणाला - "आंब सीता, बांब! माझ्या रागीटपणामुळे तू

जीव घायला निघालीस याचं मला फार वाईट वाटतं. जर मला याची कल्पना असती तर मी कधी तुझ्यावर रागावलो नसतो. माझ्यात बदल झाला असता. इथून पुढे मी कधी तुझ्यावर रागावणार नाही. आजपासून शांत राहण्याचा प्रयत्न करीन.

सीताने नवऱ्याचे दोन्ही हात धरले नि म्हणाली - "असं नका बोलू. चूक तर माझी सुद्धा आहे. विसराळूपणाचा दोष माझ्यात नाही का? मी सुद्धा असला दोष घालविण्याचा प्रयत्न करीन."

परंध्याम नवरा-बायकोची सारी बोलणी ऐकत होता. जवळ येऊन म्हणाला - "संसार करताना नवरा-बायकोंनी एकमेकांना समजून घेतलं पाहिजे. आणखी एक गोष्ट लक्षात ठेवा. रंगि-भली यांगी कधी एकमेकांची क्षमा मागायची नाही. त्यांच्यात नित्य असावं - प्रेम, अनुराग!" परंध्यामचा उपदेश ऐकून रंगा व सीता दोघांनी माना खाली घातल्या. केवढं मोठं सुखानं रहस्य भरलं होतं त्या उपदेशात!

बहुरूपा वसुंधरा

भुडते कोल्हे?

भुडत्या कोल्ह्यांबद्दल कधी ऐकलं आहे तुम्ही? तुम्हाला वाटत असेल की हे कसं शक्य आहे? शक्य आहेच. पण हा, हे कोल्हे नव्हते, तर चटपट्यामुळे आहेत. त्यांचं मोठं घोंगळांसारखं विसतं ना? म्हणून जुळे नुळे त्यांना 'मुवणारे कोल्हे' असं म्हणतात. मनेशियाच्या जंगलात बटवाघुलं सर्वात जास्त संख्येने आढळतात. शत्रू पळतं ती भोठ्या आवडीने खातात. आपल्या पंखांच्या साड्याने ती साडाच्या फांचांना झुलटी लटकतात. त्यामुळे ते दृश्य मोठं विचित्र दिसतं. मोठ्या बटवाघुळांचे पसरलेले पंख चार फुट लांबीचे असतात.

कुत्र्यांच्या छत्र्या

साधारणतः कोणत्याही रोपाच्या बाडीसाठी प्रकाश आवश्यक असतो. परंतु कुत्र्यांच्या छत्र्यांच्या (यांनाच भूछत्र असंही म्हणतात) बाडीसाठी प्रकाशाची जरूर नसते. पावसाळ्यात सकाळी फिरपलानिघालं, तर जिये काल काहीही बिन्हु नव्हते अशा जागी या छत्र्या भुगलेल्या आढळतात. सुलं मोठ्या गमतीने त्या तोडून हातात घेतात अन् सुरगळूनही टाकतात. परंतु कत्रीकक्षी असे करणे मोठे धोक्याचे असते. कारण काही प्रकारच्या छत्र्या विषारी असतात. त्यांना हात लावल्यामुळे ते साजू लागतात. अनुभवी व्यक्तीनाच विषारी व विनविषारी छत्र्यांमधील फरक माहीत असतो. त्यामुळे मुलांनी त्यांपासून दूरच रहावे हे बरे.

सूर्याचा मृत्यु

सूर्यमंडळाच्या केन्द्रस्थानीचा हायड्रोजनच संपून जाईल, अशा विवसाची तुम्ही कल्पना तरी करू शकता का? त्या वेळी जो अणुविसफोट होईल त्यामुळे सूर्यमंडळ विस्तृत होऊन भयानक लाल रंगात परिवर्तित होईल. त्यामुळे सारे सूर्यमंडळ भस्मीभूत होईल. यानंतर सूर्यमंडळ आजच्या आकारापेक्षा थोडक्यात मोठे होऊन अंतरिक्षात बलयाकार बनून राहील. हे सर्व केव्हा घडेल याचा काही अंदाज आहे तुम्हाला? शास्त्रज्ञ असे म्हणतात की करोडो वर्षांनंतर असे घडणार आहे.

